

**Управління освіти і науки
Чернігівської обласної державної адміністрації
Ніжинський обласний педагогічний ліцей
Чернігівської обласної ради**

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК
НІЖИНСЬКОГО ОБЛАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

ВИПУСК № 1 (23)

2023 р.

Науково-методичний збірник

Ніжин – 2023

УДК 371:378(06)
ББК 74я43
Н 34

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 17 вересня 2012 р.

Рекомендовано до друку: науково-методичною радою Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради (протокол № 2 від 09 березня 2023 р.)

Засновник: Ніжинський обласний педагогічний ліцей Чернігівської обласної ради

Редакційна колегія:

Т. М. Шевчук (голова), директор Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради;

С. І. Карпенко (заступник голови), заступник директора з навчально-виховної роботи Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради;

Т. М. Вантух, заступник директора з виховної роботи Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради;

Н. І. Бойко, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови та методики її навчання Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Ю. І. Бондаренко, доктор педагогічних наук, професор кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя;

Н. О. Івахно, учитель української мови та літератури Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради;

Л. М. Павлюк, учитель англійської мови, голова науково-методичної ради Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради;

Видано в авторській редакції

Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів.

- За точність викладеного матеріалу, достовірність фактів, цитат, посилань на джерела та інших відомостей відповідають автори публікацій.
- Матеріали друкуються в авторській редакції.
- Рукописи не рецензуються й не повертаються.
- Листування з авторами ведеться на сторінках збірника.
- При передруку матеріалів покликання на «Науково-методичний вісник Ніжинського обласного ліцею Чернігівської обласної ради» обов'язкове.

Н 34 Науково-методичний вісник Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради: [науково-методичний збірник]. 2023. Випуск № 1 (23). Ніжин: ПП Лисенко, 2023. 90 с.

Науково-методичний збірник розрахований на вчителів загальноосвітніх шкіл, викладачів та студентів закладів вищої освіти, а також усіх тих, хто цікавиться проблемами сучасної освіти та школи.

ББК 74я43

© Ніжинський обласний педагогічний ліцей
Чернігівської обласної ради, 2023 р.,

© Автори статей, 2023 р.

ЗМІСТ

1. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

Капленко О. Образ міста у романі Володимира Винниченка «Записки Кирпатого Мефістофеля».....	4
Мартишевська В. Творці прекрасного і величного (дослідження творчих пошуків К. Білокур та О. Довженка).....	9
Олійник А., Олійник Є. Художні концепти романтизму як складові зображення антропоцентричної картини світу в новелах Генріха Гейне «Флорентійські ночі» та «Бахерахський рабин»	14
Петренко Л. Використання відеоматеріалів при вивченні англійської мови	19
Прокопенко О. Формування навичок мовного аналізу тексту на уроках української мови	22
Савченко М. Просвітницький краєзнавчий проєкт «Василь Стус у Святошині» (краєзнавча позакласна робота учнів Київської гімназії східних мов №1).....	28

2. ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

Гах І. Традиційні житла різних народів світу	36
Лебедь О. Кольорова металургія України (методична розробка уроку з географії для 9 класу).....	41

3. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ТА ВИХОВНА РОБОТА

Боровик В., Руденко О. Ключові компетенції на уроці фізичної культури	44
Сиромятнікова І. Сценарій вечора-пам'яті «Їх ніхто не чекав»	48
Скакун Н. Узагальнення та систематизація вивченого з теми «Однорідні члени речення. Звертання. Вставні слова» (методична розробка уроку з української мови)	55
Хорошок А. Формування іншомовної компетентності у діалогічному мовленні учнів старших класів загальноосвітніх закладів.....	60
Шевчун Т. Вимога часу – формування в учнів стійкої мотивації вести здоровий спосіб життя	66
Ярошенко С. Формування здоров'язбережувальної компетентності педагогів.....	68

1. ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ОКСАНА КАПЛЕНКО,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри літератури, методики її навчання, історії культури та журналістики факультету філології, історії та політико-юридичних наук Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя; учитель української літератури Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

ОБРАЗ МІСТА У РОМАНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА «ЗАПИСКИ КИРПАТОГО МЕФІСТОФЕЛЯ»

Тема міста як одна із «вічних» тем особливо зацікавила людство на межі XIX і XX століття – у так звану «урбаністичну добу» [4]. Помітне пожвавлення відбулося і на Україні. Основні причини цього явища розпадаються на дві групи: перша має власне соціологічний характер і пов'язана із дослідженням самого процесу урбанізації, підрахунками, точними висновками. З-поміж таких праць цікавою є монографія М. Шаповала «Загальна соціологія» [6], де ключовим поняттям разом із містом виступає і село як опозиційна категорія, що дозволяє простежити ширший контекст урбаністичного поступу. Друга група причин пов'язана із питанням впливу міста на духовне життя людини. З'являється цілий ряд праць культурологічного характеру, які наділяють місто трансцендентним змістом і ставлять у діалог із людиною – мешканцем великого міста. Відтак, активізується психологічний підхід до трактування особливостей «спілкування» людини і міста. Часто перипетії цього діалогу переносяться у підсвідомість, а свідомість натомість фіксує лише наслідки, результати «домовленості». Тут доречною виявляється саме «фрейдівська школа», яка дозволяє чітко групувати явища темного, загадкового, ірраціонального – підсвідомого і явища очевидного, реального, логічного – свідомого порядку. Єдине, на що слід звернути увагу, це те, що у центрі вчення і практики З. Фрейда знаходилась людина, і тільки вона претендувала на «верховний», вищий статус.

Фрейдівськими ідеями «перехворіло» ціле покоління митців. До них належав і Володимир Винниченко. Саме тому зрозумілою стає тепер надто прискіплива увага до людини, її почувань і думок. Особистість у Винниченка включається у потік життя і певним чином реагує на нього. Її реакція залежить від «подразника». Як же відреагує людина із її індивідуальним набором психологічних рис, мотивів, можливостей тоді, коли у ролі такого «подразника» опиняється місто. У літературі ми можемо простежити пік цим зацікавленням

десь у середині 20-х рр. ХХ ст., але проби пера, перші штрихи вловилися дещо раніше. Одним із таких піонерів і був Володимир Винниченко, адже є у нього спроба поекспериментувати над освіченою, інтелігентною міською людиною, здійснена у романі «Записки Кирпатого Мефістофеля» [1], написаному у 1916 році.

Специфіка образу міста у романі полягає у тому, що воно тут, з одного боку, явно переросло статус фону, середовища, але з іншого, абсолютно не претендує на роль так званого афішованого героя. Натомість воно постає як активна діяльна субстанція, що майже непомітно вкраплена в текст пейзажними штрихами, міським «голосом», настроєвим антуражем. Але варто придивитися пильніше, і ми помітимо, як ця нібито ненав'язлива міська стихія «вривається» у життя людей крізь кватирку прочиненого вікна і стає німим учасником сцени. Спробуємо поетапно простежити цей шлях від окремих урбаністичних деталей до образу міста як «замкненої і самодостатньої змістовної структури, яка моделює цілісний образ просторово-часового континууму» [2, с. 136], до речі, конкретно означеного – це Київ.

По-перше, звертає на себе увагу спосіб портретування даної стихії. Тут яскраво простежується тенденція двопланового зображення. З одного боку, місто постає веселим, світлим, галасливим велетнем: «Ніде нема такої ласкавої чепурності, природної охайності, грайливості!...» [1]. Навіть серед архітектурного простору, який моделює Космос міста, погляд читача фіксує такі київські реалії як «хрести Андріївської церкви, ...Володимирського собору, ...Лаври», «високі кам'яниці на горах». Переконливо моделюється образ Києва–Єрусалиму (про цей фокус бачення Києва, скажімо, говорить дослідник О. Шама у своїй статті «Трибунал атрибутів» [5]). Образ яскраво доповнюється звуковим антуражем: «...Чути, як дзвонять у Софіївському соборі великопосним, задумливим дзвоном. Там, у соборі, тихо тріскотять свічки, ...під банею високо вгорі лунає монотонний голос дячка» [1]. З'являється враження справжньої ідилії, яка вербалізована у коротких емоційних репліках головного героя: «Закоханий у Київ, я блукаю по зелених, шепотливих його вулицях» [1] або «я ходжу помалу, смакуючи кожний крок, кожний поворот вулиці, кожную свічку на каштані. В мені панує блаженний спокій» [1].

Але водночас більш прискіплива увага відкриває нам другий план – своєрідний Київ–Вавилон, де ідилія переживає метаморфозу і перетворюється у свою протилежність: «Сонце палає й кипить угорі в вершечках тополів. Там справжнє пекло...» [1]. Отож, іще раз пересвідчуємося у доказовості думки про те, що «одне й те ж місто, а отже одні атрибути міста могли бути як священними, так і пекельними» [5, с. 28]. Так, церковні хрести – «горять», а вікна кам'яниць «блискають червоним металічним відблиском». Поступово розгортається панорама так званого «міського дна», де одним із ключових стає образ підвалу: «...через щось у Києві люблять підвали...», «потягає холодком підвалу, политою підлогою...». Вагомим

штрихом, який доповнює картину, є далеко не двозначне прізвисько головного героя – Кирпатий Мефістофель.

Майже до рівня символу підноситься образ каменя, який напротивагу християнській символіці у тексті роману підкреслює матеріальність міста, його міць. Усе частіше головний герой роману прагне «забути про кам'яні ...галасливі, грюкаючі міста, трамваї, суди, тюрми...». Мешканці відчують навіть фізичний біль від дотику кам'яної руки міста: «З подихами вітру в хату залітає порох, і дрібні камінчики гостро колять лице...» [1] або «...каміння тротуарів пече в підшви, асфальт вгинається...» [1].

Зважаючи на такий контекст, звернемо увагу на специфіку пейзажних замальовок. Первинна природа у традиційному її розумінні виринає у тексті роману не просто за межами міських мурів, а здебільшого там, де панує не камінь, а якісно інша, різко протилежна йому за змістом стихія – вода: «Сплять кипариси. Навіть море дихає сонно, ритмічно здіймаючи і спускаючи мереживо берегових хвиль» [1] або «Шкварчать, і киплять, і хлюпають в борти парохода жовтуваті, милі хвилі Дніпра. Лісі, піскуваті, ріденько зарослі зеленими кущами береги м'яко одсуваються назад. А далекі млини на обрії ...плавно сунуться назустріч. І здається, що куці на березі, сам берег і далекий обрій з млинами та лісками, побравшись за руки, танцюють круга вчистий, мовчазний танець» [1].

На лоні ж так званої «асфальтової культури» пейзаж набуває урбаністично-індустріальних рис, де замість буйної зелені «крізь вікно видно туманно-жовті чотирикутники сусіднього дому й каламутне сяйво міста» чи погляд фіксує «будинок старий, червоний, з полуплюною штукатуркою, з сірими віконцями».

Своєрідно подано образ міських вулиць, які продовжують індустріальну лінію: «Вулиці здаються мені глибокими коридорами. Круглі, буйні каміння на бруку, виглажені колесами, вимиті дощами, блищать» [1]. І хоча автор зазначає, що «нема ніде такого життя в лініях вулиць» [1] як у Києві, подальші описи природи на лоні міста вказують на деяку штучність цієї гармонії рослин і каменя. Так, каштани тут обсипають рудавим цвітом не зелену траву, а «дахи вагонів трамваїв», листя ж акацій «скрутилось у сухі, спіральні трубочки й кришиться під ногами, як шкаралупа з яйця». Жива природа протестує, але реально не може визволитись з-під влади каменя: «Акації гойдають вітами, трусяться і, здається, ніби з усієї сили намагаються вирватись з землі та втікти».

Фінальним акордом у портретуванні власне міських реалій звучить все-таки емоційно забарвлений висновок: Київ «подібний до якогось великого гарного звіря, який бозна коли слідкує за собою» [1]. Отож, саме тваринне, жорстоке начало є визначальним фактором для розуміння справжньої суті міської стихії, і протистояти їй може явище відповідної сили. У романі воно знайшло втілення у образі грозової хмари, яка немов «лахмате страховище

насуває й зиркає часом на місто сліпучим, синюватим поглядом... буркотить вдоволено й зловісно... реве грізно...» [1].

Між тим, не забуваймо про людину, яка мешкає у місті. Яка вона? Чи позначився вплив середовища на її поведінці? Безперечно, так. Ще починаючи від узагальненого образу юрби, ми не мислимо людину поза межами міських мурів: «На тротуарах маса дам з пакунками, – всім заманулось робити покупки. На вулиці грохот екіпажів на колесах, побідний, хвилюючий» [1].

Навіть наближаючись ближче, ми все ж не бачимо людини. Перед нею, мов стіна, постає спочатку характеристика соціального становища, а вже потім відкривається справжня людська екзистенція. Людина певного стану чітко усвідомлює своє місце в соціальній ієрархії і діє аналогічно до «своїх». Саме тому на сторінках роману можемо знайти збірні образи типу покоївок двірників, інтелігентів, як от: «Ну, хай селяни, робітники, купці... Я кажу про те, що ми, інтелігенти, вміємо тільки теоретизувати, а проводити в життя, в діло наших теорій ми не любимо й не можемо...» [1]. Кожен із цих станів несе на собі невидиме їм самим тавро міста: «В баньках їх очей та на зубах мокро і ярко горить світло ліхтарів» [1]. Отож, справедливим виявляється твердження про те, що кожен із мешканців міста, як правило, демонструє особливу, властиву саме цьому місту стилістику і художній смак.

Міський холодок проникає і в сімейні стосунки. Почуття любові витісняється за межі цього світу: «А в нас же й ніякої розмови про любов ніколи не було. Не було навіть того, що зветься фліртом. Ми були партійними товаришами, та й годі», – говорить Панас Павлович Кривуля. Герої ігнорують любов, обходять її стороною, в результаті чого починає домінувати тваринне начало у стосунках: «Клавдія Петрівна походить з породи от таких же замкнених звірів. Я вагаюсь назвати любов'ю її відношення до Кості. Це щось чисто звіряче, неміркуюче, страховинне. ...Через те у них безперестанку тягнеться боротьба, боротьба двох звірів» [1]. Діти, які на собі відчувають тягар розбитої сім'ї, стають цілком схожими на своїх батьків. Їм уже не властива наївна дитяча безпосередність, щирість. Натомість вони вчаться підлещуватись і ненавидіти. Така поведінка насторожує навіть головного героя: «Хто його знає, через що Костя зі мною все ніжніший та ніжніший, але в цій ніжності я все ж таки не відчуваю ширості» [1].

У сфері ось таких «дрібних» сімейних сварок, сцен, скандалів потопають усі подружжя, тут вони розкривають свої віртуальні «здібності» і їх люті не знає меж. Але варто лише підняти руку на «камерність» цих стосунків, натякнути про всеміський розголос, і людина починає відчувати паніку. Будь-яка номінація міської установи у цьому контексті звучить як переконливий аргумент наростаючої стихії скандалу: «Вона ж зараз почне гасати по всьому місті, шукати нас. В університет побіжить, у гімназію... при всіх мені вчинить істеріку» [1].

Паніка швидко переростає у почуття страху, яке сковує природній плин життя із усіма його бажаннями, претензіями та сподіваннями. Так, Кривуля «живе собі потрошку. Але це життя потрошку недешево коштує йому» [1]. Він доходить майже до божевілля і лише в такому стані робить спробу подолати свій страх.

Заявлений у Володимира Винниченка і образ села. На літературній арені 20 х років він подавався як один із концептів дихотомії «місто–село». Але у Винниченковому варіанті образ села не виростає у концептуальну протилежність міській бездуховності. Скоріше, він сприймається як один із «заміських чинників», з котрими пов'язується остання надія на порятунок себе, сім'ї... Так, Сосницький їде в село, працює в полі «по методу Толстого», підносить фізичну працю до рівня «справжнього призначення людини». Але в нотках його голосу вчувається фальшивість і цинізм все тієї ж міської людини. Відчувається гра і запланованість слів. Немає справжньої природності, як немає і ладу у його сім'ї після цієї поїздки.

Іскра справжнього почуття у контексті цих міських стосунків сприймається як Божа благодать серед гріховного світу: «йому дають рай, а він...». Висловити подібне почуття словами досить складно, саме тому у тексті роману воно прокреслене на рівні емоційних метаморфоз головного героя. Показовим у цьому плані є змодельований діалог Кирпатого Мефістофеля і дитини. У результаті переважає силове поле Міки. Винниченко у такий спосіб оголює ще один цікавий пласт підсвідомих кайданів людини. Він ставить її перед вибором, після здійснення якого виявляється, що прелюдія Еросу (стосунки із Шапочкою) помітно програє перед результатом Еросу – дитиною.

Як вирішується ця ситуація? Місто як спільний простір для цих двох об'єктів інстинктивних зацікавлень головного героя – неможливий варіант комфортної екзистенції. Єдиний вихід – витіснення одного з них за межі конкретного ландшафту, у даному варіанті – міста. Цей крок і здійснює Шапочка, уникаючи тим самим трагедії летального фіналу: «Коли ви читатимете цього листа, мене вже не буде в Києві» [1].

Цей епізод особливо яскраво засвідчує актуальність саме культурологічного контексту у функціональному наповненні образу міста. Йдеться насамперед про феномен атмосфери урбаністичного простору, що помітно тяжіє над особистістю. Так, у фіналі роману Володимир Винниченко номінативно означає вибір Шапочки – Москва – і відповідно проектує можливу модель її поведінки, яка, до речі, опирається на кардинально трансформовану шкалу особистісних цінностей. У результаті така зміна ландшафту існування фактично скасувала цілий шлейф так званих «київських комплексів», своєрідних табу Шапочки: «Кажуть, вона в Москві, співає вже на сцені й живе цивільним шлюбом з якимось художником» [1].

Отже, можемо стверджувати, що злиття у текстовпросторі Винниченкового роману, з одного боку, фрейдівського погляду, а з іншого – культурологічного потрактування міського простору, помітно вирізнило його профіль на тлі «ординарно шаблонної генерації» [5, с. 139] тогочасних українських письменників.

Список використаних джерел:

1. Винниченко В. Записки Кирпатого Мефістофеля. Бібліотека української літератури. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2929> (дата звернення: 26.02.2023).
2. Теорія та історія світової і вітчизняної культури: Курс лекцій. Київ: Либідь, 1993. 390 с.
3. Франко І. Новини нашої літератури: Володимир Винниченко. – Краса і сила (зб. оповідань). ЛНВ. Кн. 4. 1907.
4. Фріче В. Соціологія мистецтва. 1930.
5. Шама О. Трибунал Атрибутів. Критика. 2000. Вересень.
6. Шаповал М. Загальна соціологія. Київ: Український центр духовної культури, 1996.

ВАЛЕНТИНА МАРТИШЕВСЬКА,

*учитель мистецтва Бобровицького ліцею
Бобровицької міської ради Чернігівської області*

ТВОРЦІ ПРЕКРАСНОГО І ВЕЛИЧНОГО

(дослідження творчих пошуків К. Білокур та О. Довженка)

Вчитель. (*читає уривки з книги «Катерина Білокур. Я буду художником!»*).

У чому ж виявляються риси індивідуального стилю та новаторства творчості О. Довженка і К. Білокур ?

Дати відповідь на це запитання ми зможемо тоді, коли розкриємо зміст картин художниці та уривків із творів письменника.

Розкриття змісту картин К.Білокур у зіставленні з художнім словом О. Довженка.

Розгляд картин з наступною бесідою за їх змістом:

- Яке враження справили на Вас картини ? Які почуття, роздуми викликали ?
- Що відрізняє художні полотна К. Білокур від робіт відомих вам народних майстрів живопису ?
- Які риси індивідуального стилю художниці визначили б Ви за цими картинами ?

- Полотна Білокур, на яких вабить глядачів плетиво найрізноманітніших квітів, трав, городини, дуже близькі до творів Довженка. Які уривки з творів письменника нагадують Вам ці картини ?

(Читання опису городу з повісті О. Довженка «Зачарована Десна». Розгляд картини К. Білокур «Буйна»).

Бесіда:

- Що спільного у творах літератури і живопису ? Якими деталями ви можете це підтвердити? (На полотні – цвітіння квітів, що пишними килимами стеляться біля перелазу. У творі «Зачарована Десна» епітет «буйне» найяскравіше характеризує буяння городини).

(Студенти з'ясовують за тлумачними словниками значення слова «буйна»).

- Які квіти бувають коло перелазу ? (Півонії, лілії, мальви, жоржини, ромашки, кручені паничі, королів цвіт, волошки, кетяги калини).

- Які рослини змальовано у повісті? (Різноманітні городні рослини – огірки, гарбузи, картопля, соняшник, мак, тютюн, квасоля, буряки, кріп, морква, рослини саду – калина, смородина, вишні, бузина та квіти).

Учень-дослідник. У художніх полотнах обох митців справді-таки розкошують щедрі на красу, любі зорові, виплекані серцем творців дари садів і берегів, полів і луків отчого краю. В повісті письменника – буяння, цвітіння городини, а в творі народної майстрині – квітів. Спільною деталлю в обох творах є також тин.

У повісті змальовано тин, уздовж якого «росли кущі смородини, бузини та ще якихось невідомих рослин». А на художньому полотні бачимо його серед килима квітів та різнотрав'я.

- Заплющте очі, уявіть зображений у повісті город. Які кольори Ви бачите? Чи співзвучні вони колірній гамі картини?

(Кольори яскраві: зелені, жовті, червоні, сині, фіолетові. Вони співзвучні колірній гамі картини).

- Що символізують ці твори мистецтва і літератури ?

(І городина, і квіти – не тільки дари природи, а насамперед, результат невтомної праці людей. Це буйне квітування створене працею сіяча, трудівника, закоханого в свою землю, у життя, у красу).

- Відшукайте у «Зачарованій Десні» слова, які стверджують цю думку.

(«Нічого в світі так я не люблю, як саджати що-небудь у землю, щоб проізрастало. Коли вилізає саме з землі всяка рослиночка, ото мені радість, – любила проказувати вона»).

Вчитель. Отже, і картина, і художній твір – це своєрідний гімн людині, це свято квітування життя, краси. Цю чарівну красу возвеличував О. Довженко і пером, і пензлем, і кінокадром.

І опис городу, і картина з квітами сповнені динаміки, нестримного руху.

Є ще одна спільна деталь, яка стосується хронології. Як відомо, над кіноповістю О. Довженко почав працювати у грізному 1942 році. Картину «Буйна» К. Білокур теж створювала у страшні роки війни, коли на фронтах проливалася кров, коли навкруги палали українські села, а людям у тилу жилося холодно і голодно.

Твори митців утверджували перемогу життя над смертю, уславлювали буйноквіт.

4. Самостійна робота (за варіантами).

Завдання 1:

I варіант. Доберіть епітети, порівняння до опису квітів.

II варіант. Випишіть з уривка повісті «Зачарована Десна» засоби виразності.

(На столах – схеми аналізу засобів виразності прозового твору).

Завдання 2:

I варіант. Випишіть з уривка частки, поясніть їх правопис та роль у мові твору.

II варіант. Знайдіть випадки переходу повнозначних слів у службові.

(Вчитель зачитує уривок із листа К. Білокур: «А як прийде весна, та зазеленіють трави, а потім і квіти зацвітуть! Ой боже мій! Як глянеш кругом, то та гарна, а та ще краща, а та ще чудовіша, та начебто аж посхиляються до мене, та як не промовляють: «Хто ж нас тоді буде малювати, як ти покинеш?» То я все на світі забуду, та й знов малюю квіти»).

Зіставлення картини К. Білокур «Польові квіти» й уривка з кіноповісті О. Довженка «Земля».

Читання уривка з кіноповісті. Розгляд картини «Польові квіти».

Бесіда:

- Що Ви відчуваєте, коли читаете ці рядки?
- Чи доводилося Вам відчувати це в житті?
- З якими подіями життя персонажів пов'язаний цей пейзаж? Яка його роль у творі?

(Утверджує красу життя, його перемогу над смертю, безсмертя героя).

(Студент читає уривок твору від слів «Але нащо так довго розписувати його?» до кінця абзацу).

Розглянемо художнє полотно народної майстрині «Польові квіти». Воно ще відоме під назвою «Світанок».

Аналіз картини за питаннями:

- Який час доби зображено на картині? (Ранок. Світанок).
- Які кольори використала художниця для малювання? (Світлі, темно-лілові).
- Яке враження справляє світлий колір? (Наче розсіюється ранковий туман).

– Що постає перед нашим зором крізь пелену туману? (Земля, вкрита безліччю квітів, трав, стигле колосся).

– Які квіти зображено? В які пори року вони цвітуть?

– Наскільки природним є їх поєднання? (На картині не знайдемо квітки, яка була б просторово вміщена у природне середовище так, як у житті).

– Дійсно, зображені на полотні квіти цвітуть не в один час. Про що свідчить факт, що художниця поєднує їх у картині? (Про багату уяву художниці, вміння узагальнювати бачене, відчуте).

– Чи можна в такому разі говорити про реалізм? (Так. Кожна квітка мов жива, тому і сприймається як реальна).

Вчитель. Усього до композиції увійшло понад 40 квітів. Крім описаних нами квіток, є ще такі: козельці великі, живокіст, пижмо, подорожник, морква дика, будяк, осока, вербозілля, мітлиця, райграс, льонок, журавель, вівсюг, суховершки, калюжниця, лядвенець, біла глуха кропива, жито, жовтець їдкий, вероніка дібровна, астрагал, зіновать, буркун білий, дивина скипетровидна, паслін солодко-гіркий, вівсюнець, кручені паничі, шавлія, жовтий осот.

(Показ квітів у кольорі на екрані).

Робота над твором за картиною К. Білокур «Квіти за тином»

I. Розгляд та аналіз картини:

– Як називається картина? Чи відповідає назва змісту полотна?

(Назва «Квіти за тином» цілком визначає зміст картини. На передньому плані - тин, за яким ростуть найрізноманітніші городні й польові квіти).

Опис тину.

– Які синоніми можна дібрати до слова «тин»? Які кольори використано для його змалювання?

– З чого він виготовлений? Чим увінчаний?

Вчитель. Тин, зображений на полотні, дає змогу глядачеві нібито підійти зовсім близько до квіткового раю й уважно роздивитися кожную рослину окремо.

Наше завдання полягає в тому, щоб описати кожную квітку. Описуючи квіти, використаємо ваші знання з основ природознавства.

Згадайте, яка тема цієї навчальної дисципліни присвячена квітам?

– Які квіти, з-поміж усіх зображених на картині, найбільше милують Ваш погляд? (Мальви, жоржини, лілії, півонії, кручені паничі, півники, тюльпани, настурції, ромашки, троянди, польові дзвіночки, запашний горошок, айстри, берізка польова).

– Які з цих квітів мають синонімічні назви? (Рожі – мальви, півники – іриси, настурція – красоля, білі ромашки – королиця, польова берізка – повитиця).

2. Опис квітів. (У процесі опису студенти розповідають легенди, перекази, народні прикмети, пов'язані з квітами).

– Які квіти найвище підносяться у цьому казковому розмаїтті?

(Мальви та жоржини).

– Палахкотять світло-рожевими і темно-пурпуровими квітами розвихрені мальви, красуються повновиді жоржини. У центрі барвистого килима витончені, неповторно красиві троянди сяють своєю невинністю і чистотою. Серед різнобарв'я полум'яніють розкішні, широко розкриті квіти півоній.

Розбіглися поміж квітами різнокольорові лілії. Гордо виструнчилися примхливі півники. У чарівному мереживі світло-зеленого листя яскравіють жовтогарячі квітки настурцій. Вражають багатством відтінків красені тюльпани. Ваблять гармонійним поєднанням кольорів флокси.

Серед розмаїтого килима гордо тримаються зіркасті яскраві гвоздички з вузькими довгастими листочками. Між зеленню скромною красою виділяються фіолетові китиці квітів, що нагадують намистинки, нанизані на нитку. Це горошок мишачий.

Чудовий буйноцвіт обрамлюють кручені паничі, що пнуться по тину, спалахуючи квітами-зорями. Попід тином в'ється берізка з блідо-рожевими квітами, подібними до дзвоників.

Вчитель. Отже, у цій роботі всю увагу автор зосереджує на відтворенні кожної квіточки, кожної деталі.

– Яка кольорова гама переважає на полотні? (Колорит теплий, фарби прозорі, чисті, світлі, яскраві).

– Які враження справляє на Вас картина? (Справжнім дивом здається зображена симфонія різноманітних городніх та польових квітів, омитих вранішньою рососою, осяяних першими променями сонця).

– Що стверджує художниця своєю картиною? (Любов до рідної землі, красу життя).

Лексико-орфографічна робота.

Завдання:

I варіант.

Дібрати опорну лексику до теми «Живопис».

II варіант.

Дібрати синоніми до слів: цвітуть, цвіт, барвистий.

Написання твору. (Звучать ліричні мелодії).

Твір за картиною К. Білокур «Квіти за тином»

- .Особливості стилю О. Довженка.

- Філософське осмислення краси людини і природи в творчості письменника.
- Біологія. Значення рослин у природі та житті людини.
- Народознавство. Рослинна символіка.
- Образотворче мистецтво. Кольорове вирішення малюнка.

Вчитель. Катерина Білокур з роками стає дорожчою, ріднішою, ближчою... Ми вчимося у неї шанувати самих себе, любити землю, любити свою Україну.

Наприкінці 2000 р. минуло 100 років від дня народження геніальної самобутньої художниці. У червні 2011 р. виповниться 50 років, як вона залишила земний світ.

Що ж зроблено в Україні для увічнення пам'яті богданівської подвижниці, для популяризації її непересічної самобутньої творчості ?

V. Підсумок заняття .

– У чому виявляються риси індивідуального стилю та новаторства творчості О. Довженка і К. Білокур?

– Що спільне у творчій спадщині О. Довженка і К. Білокур ?

– Катерина Білокур не раз думала: «Як тебе прославити, рідна земле ? Не одною квіткою змалювати, не одним кущем чи деревом, а всю тебе показати – широку, прекрасну й родючу ?» Чи вдалося художниці здійснити свої задуми?

Список використаних джерел:

1. Білокур К. Я буду художником! Київ: Спалах, 1995. 368 с.
2. Довженко О. Зачарована Десна. Київ: Молодь, 1977. 63 с.

АЛЛА ОЛІЙНИК,

кандидат педагогічних наук, учитель-методист української мови та літератури, методист Київської гімназії східних мов №1;

ЄВГЕН ОЛІЙНИК,

студент II курсу Київського національного лінгвістичного університету

ХУДОЖНІ КОНЦЕПТИ РОМАНТИЗМУ ЯК СКЛАДОВІ ЗОБРАЖЕННЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В НОВЕЛАХ ГЕНРІХА ГЕЙНЕ «ФЛОРЕНТІЙСЬКІ НОЧІ» ТА «БАХЕРАХСЬКИЙ РАБИН»

У статті проаналізовано антропоцентричну картину світу, зображену в новелах Генріха Гейне. Герої його творів піднімаються над буденністю, визначають життя, як найвищу цінність та естетичну насолоду. Автор романтизує світ єврейської родини,

проводячи паралелі з біблійними Авраамом та Сарою. Він визначає ключові концепти свята, столу, пасхи, свічок тощо.

Ключові слова: антропоцентрична картина світу, естетичні концепти, німецький романтизм, німецько-єврейський поет.

Антропоцентрична картина світу у творах Г. Гейне – багатовимірною моделлю, у якій поєдналися об'єктивна реальність та концептуальна картина, зображена автором у його романтичних новелах.

Завдання цього дослідження – опрацювавши множинність тексту, з'ясувати роль естетичних концептів, зокрема кохання, музики, живопису, еталонів краси, мови танцю, таємничого Парижа та руйнівних концептів, як-от, повсякденності думок про матеріальне, буденне, дріб'язкове, що призводять до спустошення душі («Флорентійські ночі»), а також біографічних факторів («Бахерахський рабин» («Седар в Бахерасі»)) у створенні романтичної антропоцентричної картини світу в новелах Г. Гейне.

Цього видатного німецького митця, останнього романтика буремної епохи Генріха Гейне, без перебільшення, можна назвати «найвизначнішим із ліриків світової літератури, що приніс у поезію багатство і різноманітність почуттів та думок, втілених у живому, вічно мінливому потоці образів» [3].

Його творчість не була подібна ні до гейдельберзької, ні до берлінської романтичних шкіл. Він був ніби сам по собі [6]: «Кожна людина є художником свого власного життя, що черпає силу й натхнення в самому собі» [4].

Ці слова митця можуть бути, на наш погляд, його життєвим кредо. Адже він завжди жив так, як того хотіла його душа і, попри те, що вивчився на юриста та навіть захистив дисертацію на науковий ступінь доктора права, його музою завжди залишалась література. Такі ж вільнолюбиві є і герої його новел, адже вони вміють піднятися над буденністю, яка пожирає душу людини та перетворює на раба, на «бездушну примару, яка мимохіть виконує звичні для неї справи» [2].

Новели Г.Гейне стали втіленням німецького романтизму, хоча літературні критики і не сприймали їх серйозно через незавершеність. Але саме це вабить читача у безмежний фантастичний світ мрії і викликає ще більшу зацікавленість творами. Автор залишає місце для роздумів над сенсом життя, адже у ньому завжди є місце романтичним стосункам, естетичній насолоді. Герої його творів – сильні духом. Так, хвора та немічна Марія не втрачає інтересу до життя, насолоджуючись кожною його миттю, всотуючи кожне слово із розповіді Максиміліана («Флорентійські ночі»).

На нашу думку, така концепція перемоги життя над смертю, а краси над буденністю була ключовою у сприйнятті автором антропоцентричної картини світу. Його власна доля є

яскравим підтвердженням цієї гіпотези, так-як автор останні вісім років життя був невиліковно хворим, проте до останнього творив. Його слова, що він проговорив на смертному одрі: «Писати!.. Паперу, олівець!..» [5] – стали рефлексією не лише його творчості, але й життя.

Крім того, розповіді Максиміліана хворій Марії про жінку як втілення краси, відволікають дівчину від сумних думок, вселяють надію на одужання, вводять в ейфорію мрій та фантазій «метелика потрібно розглядати, коли він пурхає з квітки на квітку, а парижанку на вечорах та балах при світлі кришталевих люстр...» [2], у яких вона вже уявляє себе тією героїнею, якою захоплюється оповідач, він же автор.

На нашу думку, у новелі автор та оповідач є дуже близькі у концептуальному сприйнятті естетичних краси. Так, Максиміліан захоплюється жінкою і в його розумінні така краса подібна до ліричної музики та поезії «той, хто вміє читати, той прочитає на їх прекрасних обличчях солодкі хвилюючі історії, такі ж захоплюючі, як новели Бокачо, такі ж, як сонети Петрарки...» [2].

Так, згадуючи Бокачо та Петрарку, автор акцентує увагу читача на ліризмі новели «Флорентійські ночі» та її подібності до творів епохи Відродження, зокрема до збірки новел «Декамерон» Бокачо, у яких спостерігається подібність форми та змісту творів. До прикладу, новела «Флорентійські ночі» теж складається з окремих розповідей, подібно до Бокачівських новел.

Музику Г. Гейне вважає «душею італійців», бо вона «звучить в усій нації» [2]. Тож ці концепти, інтерпретуючи суб'єктивні почуття героїв, одночасно є віддзеркаленням антропоцентричної картини світу цілої нації.

Проте автор цим не задовольняється і доповнює таку всеосяжність естетичного зображення картини світу концептом танцю, намагаючись залучити читача до розгадування таємничої мови цього мистецтва, який вербалізується у рухах та вибухає то «пристрастю», то «корчиться у муках», то «кидається з боку в бік», то «тремтить, як листя на осиці» [2].

І всю цю концептуальну картину об'єднує місто мрії Г. Гейне – Париж, куди він переїхав через політичні переслідування з Німеччини. Це місто, на думку автора, лікує душу, вприскуючи в неї нову животворну силу, «паризьке повітря лікує рани набагато швидше, ... пом'якшує страждання». Кожне слово про Париж автор пише з любов'ю. Своє захоплення таємничим світом міста він передає й героям новели «це місто має таке рожеве світло, котре надає трагедіям веселого відтінку, щоб не засмучувати їх» [2]. Для нього, як і для його героїв, Париж є цілим світом з його історією, звичаями, аристократизмом та красивими жінками, якими опікується грація.

Зауважимо, що зміст антропоцентричної картини світу може залежати не тільки від естетичних та культурних цінностей, а й від національності людини, тому в рамках одного

соціуму в свідомості людей відзначається існування різних картин світу, специфіка яких зумовлена потребами індивідуумів, їх інтелектуальними особливостями та інтересами. Так, до Гейне його біографи застосовують визначення «Doppeldichter», що означає німецько-єврейський поет, вказуючи тим самим на його єврейське походження[6].

Зв'язок автора з його історичною батьківщиною простежується як у аналізі його життєвого шляху, коли Гейне задля отримання диплома був змушений прийняти лютеранство, оскільки євреї не могли отримати відповідний документ, так і в творчості. Зокрема, проблеми соціальної нерівності та утисків євреїв знайшли своє відображення в «Бахерахському рабині». Автор мав на меті створити цикл новел про життя єврейської діаспори в Німеччині, проте творіння своє не завершив. Після розгорнутої експозиції та зав'язки сюжет обривається.

Щоб усвідомити масштаби авторського задуму, достатньо зануритись у перші рядки автобіографічної новели «Седар в Бахерасі». Перед очима читача відразу постає панорама життя єврейської родини, яка святкує пасху. Вражає домашній затишок та гостинність господарів дому, які запрошують всіх, знайомих і незнайомих, незалежно від віросповідання, на це свято. Концептуальна особливість буденних речей (свічки, скатертина, трапеза, келихи, вино) створює антропоцентричну картину світу єврейської родини, а читання і наспівування господарем Агади, сакралізує її.

Рабин Авраам, голова родини, зберігав цей цінний священний пергамент, що переходив із роду в рід «зі стародавніми, ще дідами залишеними плямами вина на сторінках» [1]. Ці сторінки із зацікавленням розглядала Сара, красуня-дружина Авраама, коли ще була маленькою дівчинкою. Ілюстрації до біблійних оповідей, зачаровували та збуджували уяву, адже були частиною історії її народу, як-от: перехід через Червоне море, проповіді Мойсея на горі Синай, гра на лютні благочестивого царя Давида [1]. З огляду на це, концепт священного пергаменту для автора є уособленням світу єврейської душі, єврейської моралі, єврейського способу життя.

Автор, розповідаючи про буденні речі, романтизує світ єврейської родини: проводить паралелі між минулим та сучасністю, показуючи зв'язок поколінь та занурює читача в атмосферу родинної гармонії, де панує взаєморозуміння, взаємоповага та кохання. Тобто рухаючись від деталі до деталі в межах родини, автор без перешкод веде нас до розуміння антропоцентричного світу ізраїльського народу.

Гротескне зображення добра та зла у новелі породжує два протилежні світи: з одного боку це родинний запишок, з іншого – мертва дитина під столом, яку принесли з собою чужинці, запрошені Аврамом на святкування пасхи. Концепт столу є важливим компонентом у розкритті цих двох світів. Зверху ми бачимо, що на столі, засланому святковою «строкатою шовковою скатертиною», як символом добробуту, стоять різноманітні «символічні страви та

...червоне вино», «горять свічі в свічниках»[1], як символ світла та домашнього затишку. Проте є прихований світ, той, що існує поза увагою людей, який ніхто не помічає. І в цьому світі відбуваються страшні речі. Авраам випадково побачив скривавлений труп дитини. Він зрозумів намір чужинців звинуватити його родину в убивстві та вчинити погром всього єврейського населення.

Автор знав про такі випадки безпідставного звинувачення євреїв в «усіх смертних гріхах». Тому ця тема була болючою для Гейне, адже він був частиною цього гнаного народу. Він рятує своїх героїв, вони знову, як і тисячу років тому їхні пращури, змушені тікати зі свого дому, зі своєї Землі Обітованої: «...ми уникли їх меча!»[1]. Концепт дому автор глобалізує в антропоцентричний світ ізраїльтян, які не мають своєї країни, дому, а змушені жити перекотиполем по всьому світу.

Незавершеність новели створює своєрідну модель космосу, тобто чогось великого, незвіданого і таємничого, де читач може застосувати свою невичерпну глибинну уяву та заповнити штучну порожнечу, продовживши історію.

Отже, аналіз новел Г.Гейне «Флорентійські ночі» та «Бехерахський рабин» («Седар в Бехерасі») демонструє чітку концептуальність деталей творів та активність авторської позиції для глобального зображення антропоцентричної картини світу, поєднаних з об'єктивною реальністю.

Список використаних джерел:

1. Гейне Г. Седар в Бахерахе. URL: <https://ja-tora.com/seder-v-baherahe>
2. Гейне Г. Флорентійські ночі. URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=26451&page=10>
3. Дейч О. Генріх Гейне // Гейне Г. Вибрані твори в 4-х томах. Т.1. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/isaeva-world-literature-9-class-2017/7>
4. Ісаєва О. Зарубіжна література. 9 клас. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/isaeva-world-literature-9-class-2017/7.php>
5. Матузована Е. М. Генріх Гейне. Нарис життя і творчості. Київ: Дніпро, 1984. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/isaeva-world-literature-9-class-2017/7.php>
6. Цибулько О. Новелістика Генріха Гейне в контексті німецького романтизму: автореф. дис. ... канд. філолог. наук. URL: <file:///C:/Users/alla/Downloads/autoref-novellistika-genrikha-geine-v-kontekste-nemetskogo-romantizma.pd>

ЛАРИСА ПЕТРЕНКО,

*учитель англійської мови Ніжинського обласного
педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради*

ВИКОРИСТАННЯ ВІДЕОМАТЕРІАЛІВ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Прикметною ознакою сучасного етапу суспільного розвитку є зростання значущості англійської мови як мови міжнародного спілкування. У сучасних умовах розвитку освіти зміст навчання спрямований на забезпечення можливості спілкування осіб, у процесі якого трапляються різні моделі поведінки, різний вік та умови спілкування. Дуже часто учні на достатньому рівні опановують лексичні та граматичні знання і вміння, але не здатні точно зрозуміти свого співрозмовника, у результаті чого порушується спілкування між людьми, а згодом контакт між ними. Причиною цього є те, що в процесі вивчення іноземної мови учні не досягають мінімально достатнього рівня сприйняття мови на слух. Саме моделювання мовленнєвого спілкування може допомогти виконати це завдання. Але процес спілкування складається не лише з мовлення, а й з аудіювання. Учням необхідно чути носіїв мови. Це можливо завдяки використанню на занятті аудіо- та відеоматеріалів. Завдяки цьому ми спонукаємо до дії зорові та слухові центри людини, які у свою чергу, впливають на процес засвоєння та запам'ятовування матеріалу.

В сучасній школі використання аудіо- і відеозаписів на уроці має бути не тільки доречним, а й обов'язковим. Робота з такими матеріалами урізноманітнює види діяльності учнів у процесі навчання іноземної мови та підвищує рівень мотивації вивчення іноземної мови. Не можна залишити поза увагою той факт, що під час слухового сприйняття засвоюється 15% інформації, зорового – 25%, а при слухо-зоровому – 60%.

Під терміном «використання відео» (від лат. video - дивлюся, бачу) в процесі навчання іноземних мов розуміють широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання та відтворення візуального і аудіовізуального матеріалу на моніторах, а також отримання зворотного зв'язку в процесі сприйняття та засвоєння інформації з метою подальшого розвитку в учнів тих чи інших навичок на уроках англійської мови (у тому числі – і навичок говоріння).

Слід відмітити, що використання відео для навчання аудіюванню має свої позитивні та негативні моменти. З одного боку, відеоматеріал, у порівнянні з аудіотекстом, носить більш життєвий характер – можна не тільки чути, але й бачити тих, хто розмовляє, їх міміку та жести, а також отримувати інформацію у широкому контексті про те, що відбувається – місце дії, вік учасників і т.ін. З іншого – усі ці фактори відволікають того, хто слухає, від власного

мислення, і він може захопитися розглядуванням картинки, замість того, щоб зосередитися на аудіюванні.

Для отримання кращого результату в процесі формування аудитивних умінь учнів, потрібно дотримуватися наступних підходів та принципів відбору відеоматеріалів: вимоги до зйомки, сюжету, мовлення персонажів, мови, тривалості сюжету та змісту.

Успішне використання відео можливе на всіх етапах вивчення іноземної мови:

- для презентації мовного матеріалу в реальному контексті;
- для закріплення і тренування мовного матеріалу в різних ситуаціях спілкування;
- для розвитку умінь усно-мовного спілкування;
- для навчання іншомовній культурі і виявлення міжкультурних відмінностей.

Перегляд епізоду відео можна використовувати на таких етапах уроку, як актуалізація опорних знань, закріплення та осмислення нового матеріалу. Деякими відео можна користуватися як матеріалом для проведення руханок.

Урок із використанням відео має такі етапи:

- підготовка до перегляду сюжету;
- перегляд і виконання завдань;
- виконання завдань після перегляду.

Основна мета першого етапу: підготувати учнів до перегляду сюжету. На цьому етапі можливі такі завдання: здогадайтесь за заголовком, про що може бути сюжет, яку нову інформацію ви можете отримати; прочитайте наступні питання і дайте на них відповіді. Перед переглядом сюжету необхідно дати основні ключові слова чи нову лексику, яка трапляється в сюжеті, прокоментувати нові граматичні явища.

Другий етап уроку може мати 2–3 частини (залежно від загальної мети уроку). Спочатку можливо повністю переглянути сюжет з метою отримання загального уявлення, отримання відповідей на основні питання. Потім здійснюється перегляд сюжету із зупинками. Під час пауз можна робити помітки, повторювати за диктором, погоджуватись або заперечувати, коментувати події, заповнювати пропуски, перевіряти відповіді з попереднього перегляду.

Третій етап має за мету спрямувати інтереси й роботу учнів на подальший розвиток цієї теми. Наприклад, синхронне озвучування відео учнями при вимкненому звуку оригіналу відео; синхронне озвучування фрагменту відео власним варіантом тексту при вимкненому звуку оригіналу відео; відкритий кінець відео, коли учні придумують власний варіант кінцівки, а потім бачать оригінал; складання хронології подій сюжету; написання переказу чи твору за змістом сюжету; складання діалогів чи драматизації; пошук додаткової інформації до цієї теми.

Найбільш важливою в методичному плані є наступна класифікація відеоматеріалів:

1. спеціально призначені для навчання іноземної мови (відеокурси та інші);
2. призначені для носіїв мови або автентичні, включаючи художні фільми й пряму трансляцію телепрограм в ефір;
3. розроблені самими викладачами й учнями.

Відеоматеріали, що належать до перших двох категорій, широко використовуються в процесі навчання. Відеоматеріали, розроблені самостійно, можуть зайняти багато часу, потребують ретельного планування і наявності технічного обладнання.

Доступними на всіх етапах навчання англійської мови є учбові відеоматеріали, які складаються з невеликих епізодів і мають додатковий дидактичний матеріал. Можна виділити 2 типи учбових матеріалів: ті, що безпосередньо навчають мови (direct teaching video); виступаючи як додаткове джерело для навчання мови (resource video). Для учбового матеріалу першого типу характерно навчання прямо з екрана, де ведучий демонструє зразки структур. Відеоматеріали другого типу містять більше пізнавальної інформації, яка показує, як використовується мова на різних рівнях.

Демонстрація відео, що належить до будь-яких наведених вище категорій, має величезне значення в процесі навчання іноземних мов. Практика показує, що учень запам'ятовує те, що він чує і бачить у п'ять разів краще за те, що він тільки чує.

Для того щоб процес навчання іноземним мовам за допомогою відеоматеріалів був ефективним, необхідне систематичне і раціональне використання відео на уроках. У зарубіжній методичній літературі рекомендується використання відеоматеріалів один раз в тиждень або, щонайменше, один раз в два тижні. Тривалість заняття з використанням відео від 45 хвилин до 1 години. Перевага віддається коротким по тривалості відеоматеріалам: від 30 секунд до 5-10 хвилин, при цьому вважається, що 4-5 хвилин, демонстрації відео можуть забезпечити напружену роботу групи протягом цілої години. Це зумовлено такою специфічною особливістю відеоматеріалів, як насиченість інформації. Внаслідок цієї особливості доцільніше використати короткий уривок для інтенсивного вивчення, ніж більш тривалий відеоепізод – для екстенсивного.

В ліцеї широко використовуються відеоматеріали при вивченні англійської мови. Це навчальні та художні сюжети країнознавчого характеру про Україну, США, Великобританію, Канаду, Австралію, Нову Зеландію. До розмовних тем «Іжа», «Музика», «Жанри мистецтва», «Дозвілля», «Спорт», «Професія», «Захист навколишнього середовища», «Проблеми підлітків», «Наука і технічний прогрес», «Подорож», «Книги. Письменники», «Шкільне життя» та ін. підібрані відеофрагменти та розроблені завдання різного характеру.

Використання відеозаписів на уроках сприяє індивідуалізації навчання і розвитку мотивованості мовної діяльності учнів.

Слід зазначити, що застосування на уроці відеофільму – це не лише використання ще одного джерела інформації. Використання відеофільму сприяє розвитку різних сторін психічної діяльності учнів, і передусім, уваги і пам'яті. Під час перегляду в класі виникає атмосфера спільної пізнавальної діяльності. У цих умовах навіть неуважний учень стає уважним. Для того, щоб зрозуміти зміст фільму, учням необхідно докласти певні зусилля. Так мимовільна увага переходить в довільну, а інтенсивність уваги робить вплив на процес запам'ятовування. Використання різних каналів вступу інформації (слуховий, зоровий, моторне сприйняття) позитивно впливає на міцність збереження країнознавчого та мовного матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Верісокін Ю.І. Відеофільм як засіб мотивації школярів під час навчання іноземної мови. *Іноземні мови в школі*. 2003. № 5. С. 31-34.
2. Ільченко О.О. Використання відеозапису на уроках англійської мови. *Перше вересня. Англійська мова*. 2003. № 9. С.7-9.
3. Косачева І.Є., Косачева Ю.В. Використання автентичних відеокурсів у навчанні англійської мови. *Перше вересня. Англійська мова*. 2006. № 3. С.12-14.
4. Мятова М.І. Використання відеофільму в навчанні іноземної мови в середній загальноосвітній школі. *Іноземні мови в школі*. 2006. № 6. С. 31-39.
5. Соловова Є.М. Використання відео на уроках іноземної мови. *ELT NEWS & VIEWS*. 2003. № 1. С.4-5.
6. Gillette S., Goettsch K., Rowenkamp J., Salehi N., Tarone E. Using Audio, Video, and Computer Materials in the Communicative Classroom. Master Communications Group, Incorporated. 1999. 105 p.

ОЛЕНА ПРОКОПЕНКО,

учитель української мови і літератури

Ніжинської гімназії №2

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК МОВНОГО АНАЛІЗУ ТЕКСТУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Виховання всебічно розвиненої і творчої особистості вважається одним із пріоритетів сучасної освіти. Перед учителем-словесником постає важливе завдання – мовленнєва підготовка учнів, вироблення в здобувачів освіти навичок та вмінь вправно користуватися засобами мови в різних життєвих ситуаціях. Зокрема, у Державному стандарті базової середньої освіти подано перелік наскрізних умінь, серед яких першочергові – читати з

розумінням, висловлювати власну думку усно та письмово. Реалізуються ці завдання більшою мірою на уроках української мови, насамперед у процесі роботи над розвитком зв'язного мовлення.

Для проведення уроків з розвитку мовлення виправданою є лінгводидактична настанова: орієнтуватися на тексти, а не на ізольовані речення. Оскільки текст є основною одиницею висловлювання, то знання його структури, стилю й типу, зв'язків між реченнями є для навчання мовного спілкування закономірною потребою сьогодення. «Реалізація в програмі текстоцентричного підходу робить той самий текст основою як для його аналізу, інтерпретації, оцінювання тощо, тобто для читацької діяльності, так і для розгортання видів діяльності, пов'язаних із процесом усного та письмового мовлення, а також опанування необхідних для цього знань. Це дає змогу розв'язувати на одному уроці завдання і мовної, і літературної освіти» [8, с. 4].

Практичні рекомендації для вчителів у роботі з текстом знаходимо в працях українських лінгводидактів О. Беляєва, В. Мельничайка, М. Плющ, Н. Грипас, М. Стельмаховича, М. Пентилюк, Г. Шелехової, В. Тихоші та ін.

Актуальним видається й питання мовного аналізу тексту. Значної уваги йому приділено в працях М. І. Пентилюк, С. О. Караман та ін. Дидактична доцільність мовного аналізу пов'язується з тим, щоб показати систему мовних засобів, використаних у тексті, і тим самим полегшити учням виконання роботи; збагатити мову лексичними, морфологічними, синтаксичними, фразеологічними засобами мови; попередити виникнення можливих помилок у практичній роботі учнів; глибоко розкрити зміст тексту, правильно зрозуміти його ідею.

Оскільки робота над текстом виступає складовою частиною діяльності з розвитку зв'язного мовлення, її теоретичною базою, то «проводитися повинна не епізодично, а систематично й спрямовано з урахуванням характеру засвоюваного матеріалу та доцільності й ефективності вправ на кожному етапі навчання» [4, с. 164].

Одним із найпоширеніших видів роботи над усним і писемним мовленням учнів є переказ. Він допомагає оволодіти такими видами мовленнєвої діяльності, як слухання й читання, виробляє навички побудови самостійного висловлювання. Варто пам'ятати, що переказ – це не просте копіювання тексту, а значно складніший і більш творчий процес, який не зводиться до довільного запам'ятовування мовних зразків. Важливим етапом у його аналізі є виявлення структурно-змістової організації: визначення основної думки; тематичного відбору лексем; усвідомлене осмислення художніх образів, з'ясування контекстуальних значень слів тощо.

Важливим у роботі над переказом є правильно підібраний мовленнєвий матеріал. Доцільність у виборі об'єктів аналізу визначається для кожного тексту окремо, щоб зосередити

увагу учнів на найбільш виразних засобах, що виявляють індивідуальність письменника. Це варто враховувати в підготовці до занять, обираючи тексти різних стилів, звертаючи увагу на їх особливості.

Одним із важливих етапів роботи над переказом є мовний аналіз тексту. У шкільній практиці часто недооцінюється цілеспрямоване його проведення, проте «в дуже добре аргументованому розборі без крайніх категоричних суджень, можна тактовно й переконливо показати єдність ідейно-змістової й зовнішньої, формальної сторін тексту, розкрити залежність вибору мовних засобів і їх розташування від теми, змісту та ідеї, типу мовлення, стилю й жанру» [5, с. 7].

Мовний розбір сприяє розвитку творчих можливостей учнів, і, навіть повторюючи за письменником його текст, вони знаходяться в атмосфері творчості. «Навіть добре підготовлений учень не пам'ятає весь текст буквально, але він точно пам'ятає його зміст, стиль, мовленнєве забарвлення кожної фрази, і якщо пам'ять не підказує йому слова автора, він знаходить замість них свої, «співавторські слова», тобто ті синонімічні заміни, що доречно відповідають тій же мовленнєвій задачі» [6, с. 21].

Визначальним у роботі є сам текст - наскільки він показовий для мовного аналізу. Об'єм і характер його залежить також від віку здобувачів освіти, їх знань та умінь, що визначає і ступінь участі в мовному аналізі тексту. Що доросліші учні, то більша їхня активність у мовному розборі.

У процесі мовного аналізу в галузі лексики може проводитися така робота: уточнення значення слів із добором спільнокореневих слів, аналізом будови слова, етимологічним аналізом; показ доцільності авторського вибору слів; виявлення архаїзмів, історизмів, неологізмів і з'ясування потреби їх уживання; проведення спостережень над метафорами, епітетами, порівняннями тощо й обґрунтування їх уживання ідейно-художніми настановами твору, виявлення індивідуальних авторських особливостей у використанні лексики тощо.

Для налізу лексичного складу тексту можна запонувати такі завдання:

- замінити синонімами виділені в тексті слова, використовуючи словник.

На ясному весняному небі тихо пливуть каравани хмар. Он одна з них зачепилася за вершину гори й повисла, розгорнувши свої розлогі крила. Інші легко промчали повз скелі й полетіли далі над безмежним степом.

Довідка: ясний – погідний, безхмарний, чистий; вершина – верхівка, верховина, шпиль; розлогий – широкий, просторий, обширний; полетіти – помчати, понестись, полинати.

- З'ясуйте, у яких групах слів спільнокореневі слова, а в яких – синоніми.

Дорога, путь, шлях; дорога, доріженька, подорожник; друг, приятель, товариш; друг, дружок, дружище; тихий, спокійний, неголосний; тихий, тихенький, тиша.

У морфологічній системі текстів необхідно вести спостереження над стилістичним використанням варіативних форм частин мови, встановлюючи закономірності їх уживання, над поширеністю лексико-граматичних категорій. **Завдання:** дібрати за змістом і римою слова і вставити їх у текст. Визначити граматичну форму дієслів, поясніть їх написання. Усно намалювати картину, яка постає у вашій уяві. Передати враження від сходу сонця.

...Світає.

Край неба ...

Соловейко в темнім гаї

Сонце...

Тихесенько вітер...

Степи, лани...

Між ярами над ставами

Верби... (Т.Шевченко).

Завдання. Граматичний диктант. Учитель диктує слова в називному відмінку. 1-й варіант записує їх у родовому, а 2-й – в орудному відмінках.

Мудрість, радість, сміливість, мідь, подорож, мати, берег, край, школа, учень.

Завдання. Визначте, із якими значеннями вживаються часові форми в реченнях. Яким формам дієслів автор надає перевагу? Випишіть дієприкметники у сполученні з іменниками, поясніть їх стилістичну роль. Назвіть художні засоби.

Орють. Переорана чорна земля піднімає вище груди, звільна зітхає. Її огортає солодка втома: за літо вона наморилась, вигойдуючи на собі збіжжя, бита громом, злякана блискавкою. Тепер вона позіхає, сивими ранками вкривається туманом, до полудня тримає на собі колючу росу, а тепло її ввечері швидко простигає, залазячи вглиб. ...Земля жде на сірі пронизуючі вітри, на безпроглядні ночі. Уся та негода буде їй байдужою, вона засинатиме (Є. Гуцало).

Багаті стилістичні можливості синтаксису також можуть бути предметом уваги мовного аналізу, зокрема доцільність використання різних типів простого та складного речень, синтаксична синонімія тощо.

Учитель під час мовного аналізу перш за все вибирає мовні явища, найяскравіші в стилістичному відношенні та граматико-стилістичних особливостях, що безпосередньо пов'язані з виучуваними темами.

Для аналізу варто добирати тексти різних стилів, однак найбільш вживаними є тексти (уривки) художнього стилю.

Чинними програмами з української мови рекомендується практикувати аналіз тексту з молодших класів, поступово ускладнюючи прийоми аналізу й зміст аналізованих текстів. Варто здійснювати комплексний або частковий лінгвістичний аналіз художнього тексту.

С.О. Караман пропонує проводити аналіз тексту через систему спеціально підібраних завдань. Хід роботи мовного аналізу може бути різним. Учитель читає вибірково абзаци або кожен абзац. Це залежатиме від мети, часу, рівня підготовки учнів, характеру матеріалу. При цьому основну увагу пропонується звертати на смислові та мовні зв'язки в тексті. «Такий аналіз допомагає систематично проводити повторення й узагальнення вивченого, здійснювати внутрішньо-предметні й міжпредметні зв'язки» [1, с. 76].

Деякий інший підхід у М.А. Пльонкіна, який вдається до детального поабзацного аналізу: невеликі, відносно завершені частини по 2-5 речень, до кожної з яких подається мовний коментар. Пропонується підбирати такі тексти, які б ілюстрували теоретичні відомості, що вивчаються. Це дозволить показати учням закономірності функціонування мовних засобів. Такий вид аналізу тексту можна використати в середніх та старших класах, у тому числі з поглибленим вивченням мови, під час написання детального переказу з творчим завданням.

М. Пентилюк зосереджує увагу на комплексному лінгвістичному аналізі тексту. Вона виділяє такі основні етапи аналізу: визначення теми та основної думки тексту; виділення абзаців (мікротем); визначення стилю й типу мовлення; аналіз структури тексту; аналіз мовних засобів (лексичних, граматичних, стилістичних). Пропонує застосовувати комплексний лінгвістичний аналіз тексту для засвоєння лексичних, граматичних, стилістичних явищ, «що забезпечує розуміння функцій мовних одиниць у мовленні і формування комунікативних умінь і навичок учнів...» [6, с. 22].

Зразок такого аналізу тексту можна застосувати під час опрацювання теми «Текст» у 5 класі.

Неначе густим молоком облиті фруктові дерева. Ось виструнчилися у весняному вбранні вишні, сливи, черешні й груші. І очей од них не одведеш! Тягне до них, підійдеш, милуєшся і не намилуєшся.

Радість і для невтомних трудівниць – бджіл. Вони неквапно збирають нектар. Це перший весняний взяток.

А на землі сила - силенна вже справжніх весняних квітів. Недарма ж цей місяць зветься квітень (О. Копиленко).

- Доберіть заголовок до тексту. - Що є темою тексту? - Визначте в тексті слова, що розкривають його зміст. - Як автор розкриває тему тексту? - Виділіть мікротеми тексту? - Яка головна думка твору? - Визначте смислові зв'язки між абзацами. - Які засоби зв'язку в тексті? -

Виділіть у тексті займенники, із якими словами вони співвідносяться. - Які особливості лексичного складу? Знайдіть слова, що вжиті в переносному значенні. Яка їх роль ?

Такий аналіз тексту видається найдоцільнішим для застосування в середніх класах під час вивчення теоретичного матеріалу на текстовій основі, а також для його закріплення на уроках розвитку зв'язного мовлення під час роботи над переказами.

Отже, у процесі викладання української мови мовний аналіз тексту варто ввести до системи роботи з розвитку зв'язного мовлення, тому що сучасна лінгводидактика орієнтує на текстову основу уроків, де в межах одного тексту можна проводити багаторівневу роботу із засвоєння мовних явищ і вдосконалення мовлення учнів. Аналіз тексту дає цілісне уявлення про його ідейно-сміслове навантаження й систему мовних засобів, що його виражають, забезпечує комунікативний та функціонально-стилістичний підходи до навчання мови.

Список використаних джерел:

1. Караман С.О. та інші. Українська мова: Як писати переказ / навч.- метод. посібник. Київ: Магістр, 1998. С. 67-83.
2. Караман С.О. Види робіт з розвитку зв'язного мовлення. *Укр. література в загальноосвітній школі*. 2004. №4. С. 18-20.
3. Кочан І.М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ: Знання, 2008. 423 с.
4. Мельничайко В.Я. Дидактичні можливості переказів-мініатюр. *Дивослово*. 1995. №9. С. 31-33.
5. Мельничайко В. Елементи лінгвістичного аналізу художнього тексту на уроках мови. *Урок української*. 1999. №6.
6. Пентилюк М.І. Аналіз тексту на уроках мови. *Дивослово*. 1999. №3. С. 21-23.
7. Рускуліс Л. В. Методика навчання лінгвістичного аналізу художнього тексту у ВНЗ та загальноосвітній школі: порівняльний аспект. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. Випуск 52. Херсон: Видавництво ХДУ, 2009. С. 356-362.
8. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.3-5.klas-ukr.mova.6-11.klasy-ukr.mova.20.08.2022.pdf> (дата звернення 20.02.2023).

МИХАЙЛО САВЧЕНКО,

*заступник директора з навчально-методичної
роботи Київської гімназії східних мов №1*

ПРОСВІТНИЦЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ ПРОЄКТ

«ВАСИЛЬ СТУС У СВЯТОШИНІ»

(краєзнавча позакласна робота учнів Київської гімназії східних мов №1)

Учні Київської гімназії східних мов №1 – учасники суспільної акції «Громадянин» у закладі освіти зініціювали в грудні 2022 р., під керівництвом вчителів історії, української мови та літератури розробили план та реалізували в лютому 2023 р. просвітницький краєзнавчий проєкт «ВАСИЛЬ СТУС У СВЯТОШИНІ».

Мета проєкту. Ознайомлення учнів з основними віхами життя, творчості та громадської діяльності В.С. Стуса – видатного українця, Поета і Громадянина; виокремлення київського (святошинського) періоду в житті Василя Стуса; виявлення пам'ятних місць у Святошинському районі м. Києва, пов'язаних з життям В.С. Стуса та систематизація й популяризація зібраного краєзнавчого матеріалу; розвиток морально-громадянських цінностей учнів; національно-патріотичне виховання учнів.

Учасники проєкту: учні 7, 10, 11 класів.

План реалізації проєкту «ВАСИЛЬ СТУС У СВЯТОШИНІ».

Перший етап.

Визначення проблеми значення вивчення пам'ятних місць у Святошинському районі м. Києва, пов'язаних із життям видатної особистості Василя Семеновича Стуса (1938-1989 рр.) – поета, перекладача, літературознавця, громадського діяча, актуальності історичного, літературного краєзнавства (києвознавства, святошинознавства) у формуванні патріотизму, національної свідомості через національно-патріотичного виховання учнів засобами історичної, літературної освіти на етапі розвитку української державності, реформування загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Виокремлення ролі Василя Стуса – Поета і Громадянина в популяризації історичних місць, пов'язаних у м. Києві, у Святошинському районі столиці з його життям і діяльністю.

Другий етап.

Вивчення актуальних сторінок життєвого шляху В.С. Стуса – видатного Українця, місць пов'язаних з київським (святошинським) періодом його життєвого шляху засобами виявлення та аналізу складу краєзнавчих історичних топонімів, їхніх експресивних можливостей та функціонування поприральних назв у поетичних текстах Василя Стуса; дослідження топоніміки Святошина у змісті поезії київського періоду творчості В.С. Стуса як потужного джерела

експресивності місцевих топонімів, ментального змісту лексем, що слугують символами-образами у поезії Василя Стуса.

Визначення актуальності поетичної спадщини В.С. Стуса для вивчення та популяризації Святошина – історичної місцевості Києва, однойменного адміністративного Святошинського району столиці України.

Проведення моніторингу знань, позиції учнів щодо необхідності збереження, популяризації пам'ятних місць у Святошині, Академмістечку, пов'язаних із життєвими шляхами В.С. Стуса.

Вивчення на місцевості Святошинського району пам'ятних місць, пов'язаних із Василем Стусом.

Вивчення змісту експозицій музею В.С. Стуса у спеціалізованій середній школі №200 імені Василя Стуса (м. Київ, вул. Семашка, 9). Екскурсія учнів до Національного музею літератури України (м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 11), до музею шістдесятництва (м. Київ, Олеся Гончара, 33-А).

Третій етап.

Вивчення наукових публікацій щодо оцінки поетичної творчості, лідерських, громадянських якостей В.С. Стуса, матеріалів відзначення в Україні ювілейних дат з дня народження Василя Стуса.

Оформлення в бібліотеці гімназії тематичної книжкової виставки «Василь Стус у Святошині», тематичних відеопрезентацій учнів.

Четвертий етап.

Організація літературно-краєзнавчої учнівської конференції, присвяченої київському (святошинському) періоду життя та творчості В.С. Стуса.

Проведення зустрічі учасників проєкту з відомими українськими літературознавцями, істориками-святошинознавцями.

Вивчення в інших адміністративних районах м. Києва пам'ятних місць, пов'язаних із В.С. Стусом.

Укладання тематичної картосхеми «В.С. Стус у м. Києві».

Виготовлення електронної відеовітрини «Життя та діяльність В.С. Стуса – Поета і Громадянина у Святошині. Історична пам'ять діє!».

Інтерв'ю учнів, консультантів проєкту з питань: Хто для Вас В.С. Стус? Чи знаєте Ви пам'ятні місця Василя Стуса у Святошині?

П'ятий етап.

Підготовка рукописної антології поезій В.С. Стуса про Святошин.

Проведення громадянської акції учнів на тему «Пам'яті Василя Стуса у Святошині».

Підготовка 30рас-листа «Василь Стус у Святошині» східними мовами, яких навчаються учні Київської гімназії східних мов №1.

Шостий етап.

Підбиття підсумків просвітницького, красзнавчого проєкту «Василь Стус у Святошині» в акції «Громадянин». Презентація реалізованого проєкту для педагогічної громадськості, учнів, батьків.

Автор ідеї проєкту та його координатор – М.П. Савченко, заступник директора з навчально-методичної роботи. *Консультанти проєкту* – Л.Г. Масловська, вчитель-методист української мови та літератури, відмінник освіти України; А.М. Олійник, вчитель-методист української мови та літератури, кандидат педагогічних наук.

Ім'я Василя Стуса – символ незламності духу і національної гідності.

У листопаді 1963 р. В.С. Стус переїхав до м. Києва – міста, яке майже не вплинуло на його світогляд, але остаточно визначило долю. Від цієї дати починається київський період його життя.

Олег Дорошенко

Наш обов'язок честі зберегти образ Василя Стуса правдивим.

Євген Сверстюк

...Такі люди, як Стус, не потрапляють у якісь випадкові ситуації. Це доля цієї людини. Стус був покликаний стати в нашу епоху трагічним голосом України...

Василь Овсієнко

Стус жив з родиною у Святошині, та назва завжди наповнювала мене торжественним почуванням.

Віра Вовк

Стусові не імпонувала сентиментальність, яка, на жаль, тоді панувала в українській поезії...

Дмитро Горбачов

...Поет повинен бути людиною. Такою, що повна любові, долає природне почуття зненависті, звільняється від неї, як од скверни. Поет – це людина. Насамперед. А людина – це, насамперед, добродій. Якби було краще жити, я б вірші не писав, а робив би коло землі.

Василь Стус, 1969 р.

Василь Стус став справжньою людиною, в тому сенсі, що він пішов усупереч диктатурі. Він обрав шлях бійця, шлях сильної особистості, яку в ті часи називали дисидентом.

Андрій Волков, Ангеліна Ворона

... Стус – прокладач у поезії нових шляхів, творець нових гармоній. Насамперед він розширив межі поетичної мови, для відтворення нової поетичної свідомості він шукає слів у словесних склепах, комірках національної словотворчості.

Михайло Хейфец

Нерозпізнане місто дороге
відкрилося колючим скалком щастя.
І знов старі наринали напасті,
здушили горло, кругле і туге.
Дивись, дивись — за муром цим рудим,
за другим, п'ятим, може, й сотим муром,
дрімучий Київ — здибився буй-туром:
лукавим косить оком і незлим.
Святошин там — якраз дивись на ріг...

Василь Стус

Звіт про виконання просвітницького краєзнавчого проєкту «Василь Стус у Святошині» учнів Київської гімназії східних мов №1

Україна, м. Київ, Святошинський район столиці славляться багатьма відомими іменами, які золотими літерами вписані в їх історію.

Історичне, літературне краєзнавство в освітньому процесі посідає значне місце в реформуванні загальної середньої освіти в Україні, в національно-патріотичному вихованні учнів, у формуванні в них інтересу до історії свого краю, до визначних особистостей – найвідоміших українців, які присвятили себе боротьбі за українську державу, створенню художніх шедеврів, унікальних літературних творів, оспівали своєю творчістю місця свого життєвого шляху та громадської, літературної діяльності.

Історичне, літературне краєзнавство допомагає учням засвоїти найвищу науку – жити по совісті, за загальними законами людської моралі, високо шануючи українське слово, українську історію, Україну, кодекси цінностей українського народу, священні почуття українського патріотизму, відповідального громадського обов'язку, незламної волі до свободи, до протидії русифікації соціо-культурного середовища українців.

Саме таким був видатний Українець Василь Семенович Стус (1918 -1985 рр.) – Поет і Громадянин.

Життя та діяльність, літературну творчість Василя Стуса учні вивчають на уроках української літератури, історії України, в ході інтеграції історичного, літературного краєзнавства в освітній процес.

Літературну творчість, громадську діяльність Василя Стуса вивчають науковці – історики, мовознавці, літературознавці, філософи, філологи-перекладачі, працівники-дослідники сфери соціальної, міжкультурної комунікації.

Патріотизм і відданість Україні, пріоритет людської гідності та свободи Василя Стуса є важливим чинником консолідації українського суспільства у його поступі до європейських структур, у світовій соціо-культурний простір в умовах воєнного стану, викликаного широкомасштабною агресією Росії проти України.

У 2018 р. в Україні широко відзначалося 80-річчя від дня народження В.С. Стуса – поета, перекладача, літературознавця, громадського діяча, полум'яного патріота України.

Василь Стус випускник Донецького педагогічного інституту своєю українською, громадянською позицією кинув виклик радянській тоталітарній системі, наступу русифікації в Україні.

Важливий життєвий шлях В.С. Стуса пов'язаний з м. Києвом, з історичним ареалами в Святошині, в Академмістечку столиці України.

Доля Василя Стуса нерозривно пов'язана з дисидентським рухом в Україні. Формування особистості В.С. Стуса тривало під сильним впливом його часу та оточення, фактично вбираючи їх у найширшому контексті як невід'ємну складову його біографії. Епоха, в яку В.С. Стус, з якою і за зміну якої боровся своїм життям і поетичним словом, минула. Проте триває Стус як епоха.

На території Святошинського району м. Києва, в історичній місцевості Святошин знаходяться пам'ятні місця, безпосередньо пов'язані з київським періодом Василя Стуса.

Учні 7, 10, 11 класів вирішили вивчити та дослідити особливості комплексного підходу до визначної особистості В.С. Стуса засобом історичного та літературно краєзнавства, виокремили його роль як співця природи Святошина, історичних місць м. Києва.

Таким чином учні вшанували 84 річницю від дня народження В.С. Стуса. Юних краєзнавців підтримали вчителі історії, української мови та літератури, киевознавці, святошинознавці.

У ході роботи над проектом учні ознайомилися з досвідом проектної діяльності учнів Київської гімназії східних мов №1 у суспільних акціях школярів України «Громадянин» у попередні роки. Юні дослідники започаткували та реалізували просвітницький, краєзнавчий проєкт «Василь Стус у Святошині».

Відповідно до складеного плану дій у проєкті юні краєзнавці виконали таку роботу.

На першому етапі учасники проєкту визначили проблему значення вивчення пам'ятних місць у Святошинському районі м. Києва, пов'язаних із життям видатної особистості Василя Семеновича Стуса (1938-1989 рр.) – поета, перекладача, літературознавця, громадського діяча,

актуальності історичного, літературного краєзнавства (києвознавства, святошинознавства) у формуванні патріотизму, національної свідомості через національно-патріотичного виховання учнів засобами історичної, літературної освіти на етапі розвитку української державності, реформування загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Виокремили роль Василя Стуса – Поета і Громадянина для популяризації історичних місць, пов'язаних у м. Києві, у Святошинському районі столиці з його життям і діяльністю.

У ході другого етапу учні познайомилися з науковими, краєзнавчими публікаціями Н. Бойко, С. Вакулишина, І. Гирича, І. Дзюби, О. Дорошенка, О. Зінкевича, Г. Касьянова, М. Коцюбинської, Д. Малакова, І. Малковича, О. Обертася, В. Овсієнка, М. Павлишина, Є. Сверстюка, Д. Стуса та інших.

Учні дослідили поезію В.С. Стуса за виданням: В. Стус. Твори. У 6-ти томах, 9 книгах (Львів, 1994), вибраними творами, матеріалами енциклопедичного довідника «Рух Опору в Україні. 1960-1990» (гол. Ред. О. Зінкевич. Київ: Смолоскип, 2012, за матеріалами книги спогадів та роздумів «Василь Стус: поет і громадянин» (Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2020), за матеріалами книги «Справа Василя Стуса: Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР» (бібліотека «Історичної правди»; уклад. В. Кіпіані; Харків: Видавництво «Vivat») за матеріалами всеукраїнських науково-практичних конференцій, присвячених 80-річчю від дня народження В.С. Стуса.

Важливе місце в цій роботі зайняло ознайомлення з поезією, в якій оспівується Святошин у Києві, його чарівна природа київського періоду життя В.С. Стуса.

Дослідники визначили конкретні поетичні твори поета про Святошин та познайомилися зі спогадами очевидців про святошинський період Василя Стуса.

Учні відкрили для себе великий пласт історичного, літературного краєзнавства у дослідженні Василя Стуса – Поета і Громадянина.

Між учасниками проекту були розподілені обов'язки юних дослідників/дослідниць пам'ятних місць у Святошині, пов'язаних із В.С. Стусом; юних літературознавців – дослідників поезії Василя Стуса; юних екскурсоводів-краєзнавців по Святошинському району м. Києва; репортерів подій з пам'ятних місць у м. Києві; мемуаристів-дослідників спогадів про В.С. Стуса; редакторів-укладачів рукописної літературної антології поезії Василя Стуса про Святошин.

Було визначено актуальність, сучасність проблеми «Василь Стус у Святошині» для шкільної літературної та історичної освіти.

Проведено моніторинг знань, позиції учнів щодо необхідності збереження, популяризації пам'ятних місць у Святошині, Академмістечку, пов'язаних із життєвими шляхами В.С. Стуса.

Учні побували в музеї В. Стуса в спеціалізованій школі № 200 імені Василя Стуса в Святошинському районі столиці, в Національному музеї літератури України, в музеї шістдесятництва в м. Києві та розробили тематичну краєзнавчу екскурсію «Василь Стус у Святошині» для учнів, педагогів гімназії, для громадськості.

У ході реалізації третього етапу проєкту його учасники вивчили наукові публікації щодо оцінки поетичної творчості, лідерських, громадянських якостей В.С. Стуса.

У бібліотеці гімназії була оформлена тематична книжкова виставка «Василь Стус у Святошині». Учні підготували тематичні відеопрезентації, присвячені етапам реалізації проєкту.

Під час реалізації завдань четвертого етапу проєкту була проведена літературно-краєзнавча учнівська конференція, присвячена київському (святошинському) періоду життя та творчості В.С. Стуса.

Учасники проєкту провели зустрічі з відомими українськими літературознавцями, істориками-святошинознавцями.

Учні, вивчаючи в адміністративних районах м. Києва пам'ятні місця, пов'язані із В.С. Стусом дійшли висновку про недостатню роботу всеукраїнських та київських інституцій щодо увіковічення пам'яті Василя Стуса відповідно до Закону України «Про охорону культурної спадщини».

Була укладена тематична картосхема «В.С. Стус у м. Києві» та виготовлені електронні відеовітрини «Життя та діяльність В.С. Стуса – Поета і Громадянина у Святошині. Історична пам'ять діє!».

Учасники та консультанти проєкту взяли інтерв'ю з питань: Хто для Вас В.С. Стус? Чи знаєте Ви пам'ятні місця Василя Стуса у Святошині? в учасників освітнього процесу у закладі освіти.

На п'ятому етапі реалізації проєкту підготували рукописну антологію поезій В.С. Стуса про Святошин як складову громадянської акції учнів на тему «Пам'яті Василя Стуса у Святошині».

Підготовлено прайс-лист «Василь Стус у Святошині» східними мовами, яких навчаються учні Київської гімназії східних мов №1.

У ході шостого заключного етапу підбили підсумки просвітницького, краєзнавчого проєкту «Василь Стус у Святошині» в акції «Громадянин» та провели його презентацію реалізованого проєкту для педагогічної громадськості, учнів, батьків.

Рекомендована література до проєкту:

1. Бойко Н. Експресивний потенціал власних назв у поезії Василя Стуса. *Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стилістика перекладу: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ, 15-16 березня 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. С.13-14.
2. Гирич І. Околиці історичного Києва. Київ: Либідь, 2017. С. 73-75.
3. Дорошенко О. Василь Стус. Харків: Фоліо, 2021. 121 с. (Знамениті українці).
4. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. Київ: Либідь, 1995. 225 с.
5. Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стилістика перекладу: зб. матеріалів *Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ, 15-16 березня 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. 228 с.
6. Малаков Д. Шляхом Київ – Житомир. Пугівник. Київ: Видавничий дім «Антиквар», 2018. 144 с.
7. Рух Опору в Україні. 1969-1990. Енциклопедичний довідник. 2-ге вид. /передм. О. Зінкевича, О. Обертася. Київ: Смолоскип. 2012. 896 с.
8. Савченко М. Патріотизм і відданість Україні Василя Стуса у навчальному курсі «Людина і світ» у контексті розвитку морально-громадянських цінностей учнів. *Комунікативний дискурс: наукова рецепція і стилістика перекладу: зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. Київ, 15-16 березня 2018 р.* Київ: Міленіум, 2018. С.72-74.
9. Сверстюк Є. Василь Стус – летюча зірка української літератури. Євген Сверстюк. Блудні сини України. Київ, 1993. С. 212-220.
10. Справа Василя Стуса. Збірка документів з архіву колишнього КДБ УРСР /уклад. В. Кіпіані. Харків: Віват, 2020. 688 с.
11. Сто найвідоміших українців. Київ: Компанія ОСМА. 2015. С. 668-676.
12. Стус Василь. Палімсести. Вибране. / серія «Українська Поетична Антологія» / упоряд. І. Малкович. 4-е вид. Київ: А-ба-ба-га-ла-ма-га», 2023. 352 с.
13. Стус Василь. Поет і Громадянин. Книга спогадів та роздумів. Друге вид. Упоряд. Василь Овсієнко. Київ: ТОВ «Видавництво «КЛІО», 2020. 684 с.
14. Стус В. Твори. У 6-ти томах, 9 книгах. Львів: Видавнича спілка «Просвіта», 1994-1999. – Т. 1, кн. 1. Львів, 1994. С. 7-38.
15. Стус В.С. / упоряд. та передм. Д.В. Стуса. Харків: Фоліо, 2017. 540 с.
16. Стус Василь. *Усе для школи: Українська література. 11 клас.* Випуск 7. Київ, 2001. 64 с.
17. Художньо-літературний Київ: Красзнавчий довідник /укладач Сергій Вакулишин. Київ: Вид-во ТОВ «Основа», 2021. 128 с.

2. ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНІ НАУКИ

ІННА ГАХ,

учитель географії Ніжинського обласного

педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

ТРАДИЦІЙНІ ЖИТЛА РІЗНИХ НАРОДІВ СВІТУ

Люди різних національностей та віросповідань завжди створювали собі житло з урахуванням тієї краси та зручності, які вони могли собі уявити, перебуваючи у певних природних умовах. Особливі риси традиційного житла різних народів залежать від особливостей природи, своєрідності господарського життя, відмінностей у релігійних уявленнях [4].

Коли наші доісторичні пращури шукали собі притулок, який згодом стали називати будинком, вони використовували природні ресурси навколо себе як засіб для укриття: дерево, метал, глину, солому, траву, цеглу, камінь, лід та шкіри тварин. Протягом століть людям доводилося жити під землею, на деревах та під скелями. Але зміни клімату змусили їх активно розвивати майстерність будівництва та зміцнення своїх будинків. Вони прагнули зробити свої будинки більш міцними та комфортними. Ескімоси Канади будували помешкання з крижаних брил – іглу, всюди, де є загроза повені, люди будували своє житло на палях і розміщували на водоймах досить далеко від берега, тоді вода ставала додатковим захистом від ворогів. У Японії часто бувають землетруси, отож житло мало бути легким, щоб під час руйнування швидко відбудовуватися [3].

У наші дні, здебільшого будинки роблять цегляними та бетонними. Однак є у світі деякі цивілізації, які досі мешкають у житлах, які їх предки використовують сотні років тому.

Традиційне житло – це частина культурної спадщини. Свого сучасного вигляду воно набувало поступово, упродовж тисячоліть. Людська оселя різних куточків світу яскраво ілюструє їхні кліматичні, економічні, історичні та інші відмінності. Екстер'єр будинку часто залежав від матеріалу, з якого він виконаний. Традиційне житло є частиною культурної спадщини людини [3].

Бордей (Рис.1.) – традиційна напівземлянка в Румунії та Молдові, укрита товстим шаром соломи чи очерету. Подібне житло рятувало від значних перепадів температури протягом доби, а також від сильного вітру.

Рис.1. Бордей

На глиняній підлозі було вогнище, а дим виходив через маленькі двері. Це один із найдавніших типів житла в цій частині Європи [4].

Аїл («дерев'яна юрта») (Рис.2.) – традиційне житло теленгітів, народу Південного Алтаю. Зроблена з колод шестикутна будова з земляною підлогою і високим дахом, покритою берестою або корою модрини. Посередині земляної статі знаходиться вогнище [4].

Балаган (Рис.3.) – зимове житло якутів. На зробленому з колод каркасі зміцнювалися похилі стіни з тонких жердин, обмазаних глиною. Низький пологий дах покривався корою та землею.

У маленькі вікна вставлялися шматки льоду. Вхід орієнтований Схід і прикритий навісом. Із західного боку до балагану прибудовували хлів для худоби [4].

Валкаран («будинок із щелеп кита» по-чукотськи) (Рис.4.) – житло в народів узбережжя Берингового моря (ескімосів, алеутів та чукчів). Напівземлянка з каркасом із великих кісток кита, вкрита землею та дерном. Мала два входи: літній – через отвір у покрівлі, зимовий – через довгий напівпідземний коридор [4].

Вігвам (Рис.5.) – загальна назва житла лісових індіанців Північної Америки. Найчастіше це курінь куполоподібної форми з отвором для виходу диму. Каркас вігвamu робився з вигнутих тонких стволів і накривався корою, циновками з очерету, шкурами або шматками тканини. Зовні покриття додатково притискалося жердинами [4].

Кажун (Рис.6.) – традиційна для Істрії (півострів в Адриатичному морі, в північній частині Хорватії) кам'яна будова. Кажун циліндричної форми з конічним дахом. Без вікон. Спорудження велося методом сухої кладки (без використання зв'язуючого розчину). Спочатку служив житлом, але згодом став відігравати роль господарської

Рис. 2. Аїл («дерев'яна юрта»)

Рис. 3. Балаган

Рис. 4. Валкаран

Рис. 5. Вігвам

Рис. 6. Кажун

споруди [4].

Мінка (Рис.7.) – традиційне житло японських селян, ремісників та торговців. Мінка будувалася з доступних матеріалів: бамбука, глини, трави й соломи. Замість внутрішніх стін використовувалися ковзні перегородки чи ширми. Це дозволяло мешканцям будинку на власний розсуд змінювати розташування кімнат. Дахи робилися дуже високими, щоб сніг та дощ одразу скочувалися і солома не встигала намокнути. Оскільки багато японців простого походження займалися вирощуванням шовкопряда, при будівництві житла враховувалося, що основне місце в приміщенні виділялося для шовкопрядування [4].

Рис. 7. Мінка

Клочан (Рис.8.) – купоподібна кам'яна хатина, поширена на південному заході Ірландії. Дуже товсті, до півтора метра, стіни викладалися «насухо», без сполучного розчину. Такі нехитрі хати будували собі ченці, які вели аскетичний спосіб життя [4].

Рис. 8. Клочан

Пальясо (Рис.9.) – вид житла в Галісії (північний захід Піренейського півострова). По колу будували кам'яну стіну з отворами для вхідних дверей та маленьких вікон, конусоподібний дах із соломи. Іноді у великих пальясо влаштовувалися дві кімнати: одна – житлова, друга – для худоби. Як житло пальясо використовувалися в Галісії до 1970-х років [4].

Рис. 9. Пальясо

Ікукване (Рис.10) – великий куполоподібний очеретяний будинок зулусів (Південна Африка). Будували його з довгих тонких лозин, високої трави, очерету. Все це перепліталось та зміцнювалося мотузками. Вхід у хатину закривався спеціальним щитом [4].

Рис. 10. Ікукване

Сакля (Рис.11) – кам'яне житло кавказьких горян. Будується з глини та керамічної цегли, дах плоский, вузькі вікна, схожі на бійниці. Це було й житло, і своєрідна фортеця. Воно могло бути багатоповерховим, а могло будуватися з глини й не мати вікон. Земляна підлога та

Рис. 11. Сакля

вогнище посередині – ось скромне оздоблення такого будинку [4].

Пуебліто (Рис.12.) – невеликий будинок-фортеця на північному заході американського штату Нью-Мексико. 300 років тому їх збудували племена навахо та пуебло, які оборонялися від іспанців, а також від племен юту та команчі. Стіни викладені з валунів і каменів і скріплені глиною. Внутрішні приміщення покриті глиняною обмазкою. Пуебліто розташовувалися на високих місцях у межах видимості один одного, щоб забезпечити можливість телекомунікації [4].

Рис. 12. Пуебліто

Трулло (Рис.13.) – оригінальний будинок з конічним дахом в італійській області Апулія. Стіни трулло дуже товсті, тож у спекотну погоду там прохолодно, а взимку – не так холодно. Трулло двоярусний, на другий поверх піднімалися приставні сходи. Нерідко в трулло було кілька дахів-конусів, під кожним із яких – окрема кімната. Італійська оселя зарахована в наш час до розряду пам'яток. Будинок примітний тим, що зводився методом «сухої кладки», тобто просто з каменів. Це робилося не випадково. Така споруда була не надто надійною. Якщо витягувався один камінь, то вона могла повністю розвалитися. І все тому, що в певних місцевостях будинки будувалися незаконно й за будь-яких претензій з боку влади могли легко ліквідуватися [4].

Рис. 13. Трулло

Ліпа-лепа (Рис.14.) – човен-будинок баджао, народу Південно-Східної Азії. Баджао, «морські цигани», як їх називають, все своє життя проводять у човнах у «Кораловому трикутнику» Тихого океану – між Борнео, Філіппінами та Соломоновими островами. В одній частині човна вони готують їжу та зберігають снасті, а в іншій сплять. На сушу вони вибираються лише для того, щоб продати рибу, купити рис, воду та рибальські снасті, а також поховати померлих [4].

Рис. 14. Ліпа-лепа

Типі (Рис.15.) – житла корінних жителів Америки. Ця будова була переносною й зводилася з жердин, які покривалися зверху оленячими шкурами. У центрі розташовувалося вогнище, навколо якого зосереджувалися спальні місця. У даху обов'язково залишався отвір для диму. Важко

Рис. 15. Типі

повірити, але люди, які підтримують традиції корінного населення Америки, і досі живуть у таких куренях [4].

Вардо (Рис.16.) – циганська кибитка, справжній однокімнатний будинок на колесах. У ньому є двері та вікна, піч для приготування їжі та обігріву, ліжко, ящики для речей. Ззаду, під відкидним бортом, – ящик для зберігання кухонного приладдя. Знизу, між колесами, – багаж, знімні сходи і навіть курник! Весь візок досить

Рис. 16. Вардо

легкий, так що його міг везти один кінь. Вардо оброблявся майстерним різьбленням і фарбувався яскравими фарбами. Розквіт вардо припав на кінець XIX – початок XX століття [4].

Яодун (Рис.17.) – будинок-печера Лесового плато північних провінцій Китаю. Лес – м'яка порода, що легко піддається обробці. Місцеві жителі це давно виявили й споконвіку викопували собі житла прямо в схилі пагорба. Усередині такого будинку комфортно за будь-якої погоди. Найпопулярнішими були печерні будинки, вирізані прямо на схилах гір або горбів, інші ж будувалися інакше: вертикально

Рис. 17. Яодун

рили подвір'я, а від нього горизонтально вже кілька квартир», утоплених прямо в землі. Яодуни зазвичай квадратні або прямокутні, вони вириті на різній глибині від 6 до 11 метрів. Більш забезпечені люди зміцнюють свої печери цегляною кладкою. Найчастіше яодуни будують поруч один з одним і з'єднують між собою. Виходить ціле село, де живе велика родина. У 2011 році печерні будинку внесли в список нематеріальної культурної спадщини Китаю, і сьогодні вони знаходяться під охороною. Місцева влада планує перетворити їх на туристичні визначні пам'ятки [1].

Дерновий будинок – традиційна споруда Ісландії ще з часів вікінгів, що її населяють. Його конструкція визначалася суворим кліматом та дефіцитом дерева. На місці майбутнього будинку викладалося велике плоске каміння. На них ставився дерев'яний каркас, який обкладався ґрунтом у кілька шарів. В одній половині такого будинку жили, в іншій – утримували худобу [4].

Якими дивними будівлями не здавалися б нам помешкання наших пращурів сьогодні, але це була оселя, де жили люди: створювали сім'ю, доглядали дітей, заводили господарство

та вмирили. В будинках цих людей проходило життя, історія з усіма її особливостями, подіями та традиціями.

Список використаних джерел:

1. Будинки-печери в Китаї: сьогодні у них живуть близько 40 мільйонів китайців: MapMe. Club. URL: <https://mapme.club/poradi/10650-budinki-pecheri-v-kitayi-sogodni-u-nikh-zhivut-blizko-40-milyoniv-kitaytsiv.html> (дата звернення 18.02. 2023).

2. Дивовижні житла різних народів. Старовинні традиційні житла різних народів: Makemone. URL: <https://makemone.ru/uk/installation-repair-and-decoration-of-ceiling/udivitelnye-zhilishcha-raznyh-narodov-starinnye-tradicionnye-zhilishcha.html>

3. Історія житла. Житло різних народів: History. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/jeleznyak-art-7-class-2015/9.php>

4. Цікаві житла різних народів. Традиційні житла різних народів. URL: <https://02stroy.ru/uk/internal-stairs/interesnye-zhilishcha-raznyh-narodov-tradicionnye-zhilishcha-raznyh.html>

ОКСАНА ЛЕБЕДЬ,

учитель географії Бобровицького ліцею

Бобровицької міської ради Чернігівської області

КОЛЬОРОВА МЕТАЛУРГІЯ УКРАЇНИ

(методична розробка уроку з географії для 9 класу)

Тема. Кольорова металургія

Мета. Розглянути галузеву структуру кольорової металургії, вміти показувати на карті центри її підгалузей. Перевірити знання учнів з теми «Чорна металургія». Продовжувати формувати мову, пам'ять, увагу учнів. Розвивати образне мислення, бережливе ставлення до природи рідного краю.

Обладнання: підручники, атласи, карти.

Хід уроку

I. Актуалізація опорних знань.

Цифровий диктант

I варіант		II варіант
1	Ні	12
2	Маріуполь	11
3	Запоріжжя	10

4	Донецький район	9
5	Нікопольський басейн	8
6	Криворізький басейн	7
7	Макіївка	6
8	Так	5
9	Переробна	4
10	Придніпровський район	3
11	Приазовський район	2
12	Харцизськ	1

Питання:

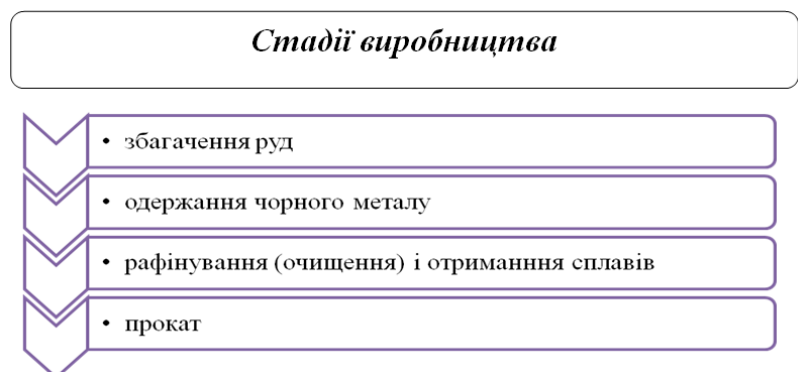
1. Найбільший район видобутку залізної руди в Україні?
2. Чи вигідно будувати підприємства чорної металургії в Києві?
3. Заводи «Азовсталь» розміщені в місті ...?
4. Найбільший марганцеворудний басейн в Україні?
5. На місцевому вугіллі та привізній руді працюють підприємства ... металургійного району.
6. В Україні завод по виробництву труб побудований ...?
7. На місцевій руді та привізному вугіллі працюють металургійні заводи ... металургійного району.
8. Два металургійні комбінати, ГЕС, АЕС розміщені в місті ...?
9. Чи є умови для розвитку чорної металургії в Україні?
10. На вигідне транспортне положення орієнтується металургійні райони ...?
11. Великий центр чорної металургії Донецького району ...?
12. Підгалузь чорної металургії, що орієнтується на споживача.

II. Мотивація навчально-пізнавальних процесів та оголошення теми уроку.

III. Вивчення нового матеріалу.

Кольорова металургія

України

IV. Закріплення нового матеріалу.

Практична робота «Позначення на контурній карті сировинної бази та основних центрів виробництва кольорових металів в Україні».

V. Оголошення оцінок.

VI. Домашнє завдання.

Опрацювати § 26 с. 109 «Розвиток кольорової металургії у світі та Україні».

3. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ТА ВИХОВНА РОБОТА

ВОЛОДИМИР БОРОВИК,

учитель фізичної культури Ніжинського обласного педагогічного ліцею Чернігівської обласної ради

ОЛЕКСАНДР РУДЕНКО,

учитель фізичної культури Ніжинського ліцею Ніжинської міської ради при НДУ ім. М. Гоголя

КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОЦІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Новітнє суспільство висуває до освіти нові вимоги, однією з яких є формування особистостей, що спроможні ухвалювати неординарні рішення й ефективно налагоджувати взаємини у швидкоплинній реальності. Активність, самостійність, творчість, здатність адаптуватися до стрімких змін – ці риси особистості дуже важливі на сучасному етапі історичного розвитку, а їх формування потребує реалізації нових підходів до процесу навчання. Сучасні випускники потребують не тільки ґрунтовних знань із предметів, а й високого рівня розвитку різних типів компетентностей. Саме компетентнісно-орієнтовний підхід до навчання закладено в основу концепції Нової української школи, який доповнюють: принципи дитиноцентризму та педагогіки партнерства, новий зміст освіти, а також сучасне освітнє середовище – безпечне, доступне та дружнє до дитини. Реформування освіти в Україні дало потужний поштовх для активізації самоосвіти вчителів та їх творчого підходу у викладанні предметів. Упродовж останнього року Концепція Нової української школи та освіти на засадах компетентісного підходу стала об'єктом обговорення під час проведення наукових конференцій, семінарів та досліджень вітчизняних науковців.

Відповідно до закону України «Про освіту», який прийнято Верховною Радою України 05 вересня 2017 року, передбачено, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності таких, як:

- вільне володіння державною мовою;
- здатність спілкуватися іноземними мовами;

- математична компетентність;
- компетентність у галузі природничих наук, техніки і технологій;
- екологічна компетентність;
- навчання впродовж життя;
- громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
- культурна компетентність;
- підприємливість та фінансова грамотність.

Сучасний процес навчання з фізичної культури повинен бути направлений на формування зазначених компетентностей. Зрозуміло, що кожна з перерахованих компетентностей учні будуть набувати послідовно, поступово під час вивчення різних предметів на всіх етапах освіти. Розглянемо можливості формування деяких життєвих компетентностей учнів на прикладі викладання фізичної культури в ліцеї. Ми вважаємо, що кожна з цих ключових компетентностей можна формувати в учнів під час фізичного виховання ліцеїстів.

Ключова компетентність «Вільне володіння державною мовою» у стандарті освіти передбачає уміння усно й письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях. Ця компетентність у фізичному вихованні може бути зреалізована через уміння правильно використовувати термінологічний апарат з фізичної культури під час виконання стройових команд, спілкування в різних ситуаціях, пояснення виконання вправ, а також під час проведення рухливих та спортивних ігор, різноманітних естафет, популяризація ідей фізичної культури й спорту мовними засобами. На нашу думку, важливо сформувати в школярів усвідомлення ролі фізичної культури для гармонійного розвитку особистості, пошанування національних традицій в українському спортивному русі мовними засобами.

Математична компетентність передбачає виявлення простих математичних залежностей в навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань. Цю компетентність під час уроку фізичної культури можна сформувати, використовуючи математичні методи під час занять, а саме: під час проведення естафет добирати такі завдання, які давали б можливість здійснювати математичні підрахунки, контролювати свій фізичний стан, здійснювати підрахунок та аналізувати частоту серцевих скорочень у стані спокою та під час фізичних навантажень, що

дозволить учням створювати індивідуальні фізкультурно-оздоровчі програми. Під час проведення двобічних спортивних ігор вести рахунок, а також розраховувати зусилля для досягнення мети, аналізуючи швидкість, відстань, траєкторію тощо. У процесі формування цієї ключової компетентності вчитель фізичної культури має донести до учня важливість математичного мислення для фізкультурно-оздоровчої та спортивної діяльності.

Компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій передбачають формування допитливості, прагнення шукати й пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, формулювати припущення й робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе та навколишній світ шляхом спостереження та дослідження. Під час формування цих компетентностей варто зробити акцент на проведенні фізкультурно-оздоровчих занять в умовах природнього середовища; використанні сил природи, умінні організувати та здійснювати туристичні мандрівки, застосовувати інноваційні технології для покращення здоров'я, для задоволення від рухової активності. При цьому надзвичайно важливо, на нашу думку, сформувати розуміння в школярів гармонійної взаємодії людини й природи, сприймання екологічного довкілля як ідеального простору для реалізації фізичної активності людини; ціннісне ставлення до навколишнього середовища як до потенційного джерела здоров'я, усвідомлення важливості бережливого природокористування. Цього можна досягти через навчальні ресурси, такі, як; туристичні мандрівки, фізичні вправи на свіжому повітрі, засоби загартування, сучасні фітнес-технології.

Екологічна компетентність передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміючи важливість збереження природи для сталого розвитку суспільства. Основна мета цієї компетентності у фізичній культурі полягає в тому, щоб під час виконання фізичних вправ в умовах природнього середовища учні знали, розрізняли та уникали біотичних та абіотичних небезпек; дотримувалися правил безпеки під час уроків, змагань та інших форм фізичної активності; гігієнічних вимог щодо спортивного одягу, спортивних споруд та температурних режимів.

Інформаційно-комунікаційна компетентність передбачає опанування основ цифрової грамотності для розвитку й спілкування, здатність безпечного та етичного використання засобів інформаційно-комунікаційної компетентності в навчанні та інших життєвих ситуаціях. У фізичній культурі ця компетентність полягає в тому, щоб сформувати в учнів уміння використовувати цифрові пристрої для отримання інформації на спортивну тематику та комунікацію між собою; для навчання техніки рухових навичок, фізичних вправ; оцінювання власного фізичного стану, моніторингу рухової активності.

Навчання впродовж життя передбачає опанування вмінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, організацію власного навчального середовища, отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб. Реалізація цієї компетентності є надзвичайно важливою у фізичній культурі, оскільки дає можливість учням розв'язати проблемні завдання у сфері фізичної культури; досягти конкретних цілей у фізичному самовдосконаленні; розробляти індивідуальні оздоровчі програми з урахуванням власних можливостей. При формуванні цієї компетентності важливо сформувати розуміння потреби постійного вдосконалення.

Громадські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомлення рівних прав і можливостей, уміння діяти в конфліктних ситуаціях. Цю ключову компетентність у фізичній культурі варто реалізовувати через виховання організаторських здібностей учнів. Рекомендуємо формувати здатність учнів до організації гри чи іншого виду командної рухової діяльності; до спілкування в різних ситуаціях на засадах поваги та товарищескості; нівелювання конфліктних ситуацій, які можуть виникнути в процесі спортивної діяльності; дотримання правил чесної гри.

Культурна компетентність передбачає залучення до різних видів мистецької творчості шляхом розкриття й розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості. Реалізація цієї компетенції у фізичній культурі має бути спрямована на вмінні виражати свій культурний потенціал через рухову діяльність; на формування та удосконалення культури рухів; дотримання мовного етикету; усвідомлення можливостей національного самовираження та самореалізації через фізичну культуру і спорт.

Підприємливість та фінансова грамотність передбачають ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, вміння організувати свою діяльність для досягнення цілей, усвідомлення етичних цінностей ефективної співпраці, готовність до втілення в життя ініційованих ідей. У фізичному вихованні цю ключову компетентність варто розглядати та формувати через призму розвитку організаційних, лідерських якостей, таких, як: уміння боротися, здобувати чесну перемогу та з гідністю приймати поразку; контролювати свої емоції; організувати свій час і мобілізувати ресурси; оцінювати власні можливості в процесі рухової діяльності; вміння працювати в команді та інше.

Отже, кожен ключову компетентність освітньої реформи «Нова українська школа» можна й необхідно впровадити в практику фізичного виховання школярів як в урочній, так і позаурочній формах.

Список використаних джерел:

1. Гриневич Л. Нова українська школа:основи стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.

2. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності: метод .посіб. / К.А.Дмитренко. Київ, 2018. 119 с.

3. Москаленко Н. В. Ключові компетентності у фізичному вихованні школярів в рамках реформи «Нова українська школа». *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова: зб. наук. пр.* Київ, 2019. С. 223 – 228.

ІРИНА СИРОМЯТНІКОВА,

учитель I категорії, педагог-організатор

Бобровицького ліцею Бобровицької міської ради

Чернігівської області

СЦЕНАРІЙ ВЕЧОРА-ПАМ'ЯТІ

«ЇХ НИХТО НЕ ЧЕКАВ»

Епіграф: Лунає пісня солов'їна

І вітер віє степовий

Моя соборна Україна

Знов зустрічає день новий

Ведучий: Колись ми уявляли, що б'ємося не палицями, а справжніми шаблями... (різка зміна мелодії на войовничу)... та ми навіть не здогадувалися, що саме нам у 21 столітті випаде доля відроджувати тисячолітню традицію українського війська. Загарбник, який вкотре зазіхнув на наші землі, змусив згадати, що в наших жилах тече кров вільних, сильних, нескорених!

Ведуча: Народе мій, пишаюся тобою:

Моя душа – частинка твого «Я».

Красою правди у святім двобою

Понад країною сонця лик сія...

Ведучий: Є нація! Хай знають всі у світі:

Ми є! Народ піднявся із колін!

І переможно сонце правди світить,

Співає гордо наш державний гімн.

(лунає гімн у виконанні бандуристки)

Ведуча: Добрий день, шановні освітяни та дорогі гості сьогоднішньої зустрічі – спомину (спогаду) про страшні часи окупації нашої громади.

Ведучий: В моїй Україні сьогодні війна,

Небачена людством донині
Весь світ пробудила страшна новина –
Вночі, о четвертій годині...

Ведуча: 24 лютого росіяни розпочали війну, одночасний наступ з кількох сторін. Тисячі коліс, гусениць та берців почали рвати українську землю...

Ведучий: 24 лютого колона важкої техніки прорвала й український кордон на півночі...Брудною потужною річкою російські танки і бойові машини сунули чорною хмарою в бік нашої Чернігівщини та столиці. Колони йшли? змітаючи все на своєму шляху. Хвіст металевого величезного змія, який тягнувся дорогою, здавалось? не закінчиться ніколи...

Ведуча: Вони ніж нам встромили у спину

Увірвавшись нахабно вночі,
Але стали ми за Україну єдині
Схрестивши в битві мечі

Ведучий: Наші освітяни без вагань пішли захищати рідну землю. Сьогодні тримають оборону та ведуть боротьбу з ворогом:.....

(презентація зі світлинами освітян, які пішли на війну)

Ведуча: Вертайтесь, рідненькі живими!

Хай янгол всіх вас захищає,
Своїми крилами святими
Від куль ворожих закриває.
Ведучий: Молитви матерів країни
Стануть ворогам стіною...
Вертайтесь, рідні, до родини,
Вертайтесь мирною порою!

(під фонову мелодію)

Дівчина-Україна:

Стою на колінах вмиваюсь сльозами,
Не можу молитву сказати словами,
Та ти наперед усе, Господи, знаєш,
І кожну сльозу із очей витираєш.
Мій Боже, молитва моя не за себе,
Не прагну даремно тривожити небо
Усе, що потрібно, я, Господи маю,

За інших людей тебе нині благаю!..
За тих, хто сьогодні в підвалах ночують,
Хто вдень і вночі страшні вибухи чують,
Хто вже призабув запах свіжого хліба,
У кого від дому немає вже й сліду,
За тих матерів і батьків, що ніколи
Не будуть вести своїх діток до школи,
За доньку і сина, що плачуть ночами,
Бо вже не побачать ні тата, ні мами.
Сьогодні, мій Боже, до тебе молюся
За діда старого, за сиву бабусю,
Що дні доживають в холодній квартирі
Тікати стареньким від горя несила
Молюся й за тих, хто лишивши родину,
Пішов захищати свою Батьківщину,
За тих, хто людей від поранень лікують,
За тих, хто з вогню кожну душу рятують...
Молитву оцю я щодня в серці ношу
І милості, милості, Господи, прошу!
Ведучий: Мені ще так Україна не боліла...
Так рани в серці не пекли...
Ще так ми Бога щиро не молили,
За кожний клаптик рідної землі!
Ведуча: Народе мій, великий і красивий!
Які сини ідуть сьогодні в бій!
Як ангели – величні і всесилі,
Спаси їх, Боже, в небі й на землі!

Ведуча: Скільки прекрасних людей загинуло на війні, скільки згоріло міст, скільки людей покинули свої домівки. У кожній родині, в кожному домі пам'ятають тих, хто боронив нашу землю і не повернувся додому. Вони очима – зоряними дивляться на нас із небес, журавлями пролітають над нами, сумно курличуть в небесній даліні.

Ведучий: Українські воїни – справжні герої, сила, мужність, чуйність, вірність... Вони віддали найцінніше – своє життя заради нашого світлого майбутнього.

Ведуча: Герої не вмирають, вони завжди житимуть у наших серцях. То ж вшпнуймо хвилиною мовчання наших земляків, які ніколи не повернуться додому.

(звуки метронома)

Ведучий: У кінці березня лелеки традиційно повертаються додому, щоб створити родину та виростити пташенят. Цього року через бойові дії та сильні обстріли шлях додому затягнувся...

Ведуча: Птахи прилетіли лише на початку квітня, коли територію їх гніздувань звільнили від російських військ. У цій місцевості завжди було багато їхніх гнізд. На жаль, вціліли не всі...Зруйновані родинні гніздечка та вулиці чекали своїх господарів...

(звучить пісня під гітару «Додому» у виконанні)

Ведучий: Свист осколків, німе чекання, нелюдський страх, віра і надія на визволення – так жили села нашої громади в часи окупації.

Ведуча: Чорний будинок

З чорними вікнами,

Більше не стати їм

Знову привітними,

Будуть нові ,

Та не буде вже їх,

На свіжі рани

Ляга тихо сніг...

Ведучий: Ще одна ніч,

Ще один день,

До переможних

наблизить пісень,

Сумніву в цьому

Ні в кого немає,

На нашій землі

Ікла ворог зламає!

Ведуча: До слова запрошуються земляки, яким довелося пережити ті жахливі дні.

(Розповіді очевидців окупації)

Ведуча: До болю в очах, до серця сльози

Я чую, країно, твій стогін

Та вірю, що ми - нескорені всі

Так близько до перемоги!

Ведучий: Душа у душі, пліч-о-пліч йдемо

Крізь пекло вогню і руїни!

Та зможемо все! Всім відсіч дамо!

Ми в горі і в щасті єдині!

Ведуча: Повстанемо пліч-о-пліч, не здамося,

В єднанні – запорука перемог

Щоб націю здолати не вдалося ,

На наших боці – правда, віра, Бог

(Перегляд відеопрезентації про освітян, які допомагають нашим захисникам)

(початок пісні «Їхали козаки» Тінь Сонця та використання, як фон під слова)

Ведуча: Пишаємось козацьким духом,

Незламним, сильним та міцним,

Потужним волонтерським рухом,

Та як народ наш - вольовим.

Ведучий: Непереможним, нескоримим,

Що став під жовто-синій стяг,

Єдиним, як ніколи, вільним,

Твердим, немов сталевий цвях.

Ведуча: Ми хочемо висловити подяку тим працівникам освіти, хто в складний для країни час підставив своє плече допомоги нашим воїнам, нашій країні. Тоді, коли ворожа орда плюндрувала нашу святую землю, знущалася над людьми, руйнувала домівки, тримала в страху жителів громади, знайшлись сміливці, які не злякалися ворога: плели маскувальні сітки, теплі шкарпетки, пекли хліб, виготовляли пластини для бронежилетів...

Ведучий: То ж зараз ми хочемо вручити грамоти нашим освітянам, котрі своїми справами допомагають нашим захисникам, наближають Перемогу.

(вручення грамот)

(починається уривком із пісні Travinskiy «Душу й тіло»)

Ведуча: Коли перед очима факти військових злочинів проти мирного населення, його героїчного супротиву ворогу – серце наповнюється усвідомленням того, що ми сильна і героїчна нація. І тепер вислів «душу й тіло ми положим за нашу свободу» став не просто словами державного гімну, а й покликом серця українського народу.

Ведучий: До слова запрошуємо гостя, який дійсно знає ціну війни.

(виступ військового)

Ведуча: Уклін тобі, солдате, материнський

За стійкість, за відвагу, героїзм

За те, що нищиш намір сатанинський...

Дасеш серцям надію й оптимізм

(вручення квітів військовому)

(На проєкторі відео уривок із мужніми захисниками України)

Учень 1: Українські воїни - сильні, щоб не відступати. Ми бачимо силу в їхніх очах, сповнених рішучості та безстрашшя, кожен з них наш брат по духу. Вони ідуть вперед у саме пекло...тут тиша вже давно знищена гарматними чергами, а земля – вкрита уламками давно вже знищених мрій...,але це – наша земля!

Учень 2: Вони відважно борються за кожний сантиметр рідної землі й світле мирне майбутнє мільйонів українців. Їх не зупинить ні прицільний вогонь, ні полум'я, що сягає небес.

Учень 1: Вони ненавидять війну, тут помирають...(звуки медичних приладів, коли помирають) різкий біль вривається в тіло, а хвилини відчаю стають вічністю...і вже коли здається, що все скінчено, за секунду до останнього подиху доля дає ще один шанс.

(звук серця, яке починає поступово битися сильніше)

Ведуча: Настане день і зацвіте калина,

І заспівають ніжно солов'ї
Здобуде перемогу Україна,
Повернуться герої до рідні!

Ведучий: Відбудуємо все, повернуться

Із далеких країн всі птахи
Сильна нація, вільна, єдина
Мирне небо, щасливе життя
Ми і є всі твої, ми - родина
І нехай буде так, буде так!

(Звучать уривки пісні «Непереможна Україна» гурт Молодь України, починають виходити всі, хто, брав участь у заході)

До болю в очах, до серця сльози
Я чую, країно, твій стогін
Та вірю, що ми - нескорені всі
Так близько до перемоги! (До перемоги)
Душа у душі, пліч-о-пліч йдемо (виходять діти)
Крізь пекло вогню і руїни!
Та зможемо все! Всім відсіч дамо!
Ми в горі і в щасті єдині!

Під слова виходять у військовій формі старшокласники і стають по боках по 2 учнів з кожного боку): «Від кулі Янгол захистить крилом

На спаленій землі розквітнуть квіти»

Під слова: «І буде мирне небо за вікном
І усміхнуться сонцю діти! *(виходять діти з садочка, що танцювали флешмоб з кульками у формі жовто-блакитних кольорак)*
Від кулі Янгол захистить крилом
Збереться за столом родина
За нами правда! Скоро згине зло!
Непереможна наша Україна!
Обірвані сні, палають міста
І плаче червона калина
Та Бог всім віддасть за кожне життя
За скроплену кров'ю стежину
І ми, як один, згуртуємось всі
В єднанні міцнішає сила! *(беруться всі за руки)*
Заради дітей, за ранок в росі
За брата, за батька, за сина!
Від кулі Янгол захистить крилом
На спаленій землі розквітнуть квіти *(діти починають під музику рухати квіти в такт)*
І буде мирне небо за вікном
І усміхнуться сонцю діти! *(діти посміхаються)*
Від кулі Янгол захистить крилом
Збереться за столом родина
За нами правда! Скоро згине зло! *(двоє учнів у військовому одязі розгортають великий прапор за спинами та піднімають його вертикально)*
Непереможна наша Україна!
(після закінчення пісні)
Ведучий: Наша єдність нездоланна,
Бо в нас тече козацька кров
За скільки літ нас не здолали,
А отже вистоїмо знов!

РАЗОМ: За нами правда! Скоро згине зло!
Непереможна наша Україна!

НАТАЛІЯ СКАКУН,

*учитель української мови та літератури
Бобровицького ліцею Бобровицької міської ради
Чернігівської області*

**УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ВИВЧЕНОГО З ТЕМИ «ОДНОРІДНІ
ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ. ЗВЕРТАННЯ. ВСТАВНІ СЛОВА»
(методична розробка уроку з української мови)**

Тема уроку: Узагальнення та систематизація вивченого з теми «Однорідні члени речення. Звертання. Вставні слова»

Мета: повторити, узагальнити й систематизувати знання учнів про звертання, вставні слова (словосполучення, речення), однорідні члени речення; удосконалити навички ставити розділові знаки при звертаннях та вставних конструкціях, однорідних членах речення, знаходити та виправляти помилки на вивчені правила; розвивати усне й писемне мовлення, логічне мислення, пам'ять, уміння узагальнювати й систематизувати матеріал, відбирати головне, творчі здібності; виховувати любов до рідного слова, шанобливе ставлення до людей.

Тип уроку: Урок повторення, узагальнення й систематизації знань.

Обладнання: мультимедійна дошка, презентація

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Оголошення теми та мети уроку. Мотивація навчальної діяльності.

1. На цьому уроці ми з вами повторимо такі теми: «Однорідні члени речення. Звертання, вставні слова і речення». Узагальнимо набуті знання, водночас підготуємося до контрольної роботи. Отже, запишіть у зошити сьогоднішню дату, «Класна робота», тему «Узагальнення та систематизація знань про однорідні члени речення, звертання, вставні слова, словосполучення, речення».

Епіграфом до уроку я взяла слова Ліни Костенко:

*Поезія – це завжди неповторність,
Якийсь безсмертний дотик до душі.*

Як ви розумієте ці слова Ліни Костенко?

Згідно з резолюцією 30-ї сесії ЮНЕСКО, яка проходила в 1999 році в Парижі, було прийнято рішення щорічно відзначати Всесвітній день поезії (World Poetry Day). Основна ідея цього свята полягає у збереженні мов, які зникають, розвитку літературного жанру, поширенні поетичного руху в усьому світі.

День поезії першими стали відзначати в американському штаті Огайо в 1938 році. Пізніше ініціатива поширилася і на інші території, охопивши всю планету. І це правильно. Адже мистецтво притягує добро, отже, збагачує наш духовний світ цінностями на якісно іншому рівні.

В Україні Всесвітній день поезії відзначають на державному рівні. У літературних музеях проходять лекції, що піднімають тему поетичної спадщини і сучасних ідей. У бібліотеках проводять презентації літературних новинок. У засобах масової інформації публікують вірші найбільш талановитих майстрів художнього слова, розкриваючи перед читацькою аудиторією нові тенденції у розвитку поезії.

Поезія збагачує наш внутрішній світ. І буде правильним згадувати про неї не тільки 21 березня, оскільки вірші спонукають мрії втілювати в реальність, фарбуючи життя у насичений колір.

Вважається, що перший поетичний твір був написаний у 23 столітті до нашої ери. Це вірші-гімни аккадської принцеси і верховної жриці, відомої як Енхедуанна. Гімни Енхедуанни вважалися священними.

Віршована форма аж до епохи Відродження шанувалася в Європі як одна з основних умов краси і була практично єдиним інструментом перетворення слова на мистецтво.

Сьогодні, 19 березня, святкує свій день народження українська поетеса Ліна Костенко.

Що ви знаєте про цю поетесу? Відповіді учнів.

Цікаві факти про Ліну Костенко

1. У 1963 році вона спільно з Аркадієм Добровольським написала сценарій до фільму «Перевірте свої годинники». Стрічка розповідала про українських поетів, загиблих під час Другої світової війни. Фільм зняли 1964 року, але на екрани він так і не вийшов. Остаточний варіант «Хто повернеться – долюбить» був так змінений, що Костенко відмовилася від авторства сценарію.

2. У 2005 році Ліна Костенко брала участь в експедиції до Чорнобильської зони. Письменниця активно працювала нарівні з усіма вченими, рятуючи предмети побуту і артефакти народної культури від знищення і забуття.

3. Улюблений музичний твір Ліни Костенко – «Реквієм» Верді.

4. Письменниця мріяла стати льотчицею.

III. Повторення, узагальнення й систематизація найважливіших положень теми

1. Мовознавча розминка «Продовжіть речення».

1. Однорідні члени речення – це...

2. При однорідних членах речення можуть стояти...

3. Однорідні означення – це...

4. Неоднорідні означення – це...
5. Звертання – це...
6. Вставні слова, словосполучення, речення виражають..., повідомляють..., привертають увагу...
7. Не є вставними словами...

- Розминку ми закінчили, працюємо далі.

2. Вправа «Я - редактор».

(Записати речення із твору Л.Костенко «Маруся Чурай», поставити розділові знаки)

I варіант

Може, там була і справа Марусі Чурай?

Гей, це де ж тебе так, хлопче, забарило?

Цю дівчину разів, мабуть, із вісім
коло млина вночі я спостеріг.

Ну, думаю, втопилась, от біда.

То добре, що Іван тут нагодився
та витяг із води напівживу.

Панове судді, я прошу пробачення,—
сказав Горбань з паперами в руці.

II варіант

Я, як суддя, вважаю особисто,
чи це була отрута, чи дання,
а в кожному разі це було убивство.

А господиня пишна і огрядна.

А Галя трусить килими та рядна.

Мамо, хто це вам допік,
що ви уже не ходите тудою?

Не вірте, мамо! Гриць такий хороший.
Він клявся, мамо, що навіки мій.

Ото як вийде, як заграє брівками,
очима стрельне і туди, й сюди,
у чобітках із мідними підківками,
зелений верх, козлові переди.

3. Цифровий диктант

(Закодувати речення, використовуючи такі позначення:

1 – речення з однорідними членами ;

2 – речення із вставними словами;

3 – речення містить узагальнююче слово перед однорідними членами;

4- речення із звертанням.

Речення із творів Ліни Костенко на слайді презентації .

1. Прощай, прощай, чужа мені людино!

Ще не було ріднішого , як ти.

2. Все повторялося: і краса, й неповторність.

Усе було : асфальти й спориші.

3. Так багато на світі горя, люди, будьте взаємно красивими!

4. Вже почалось, мабуть, майбутнє.

Оце, либонь, вже почалось...

Не забувайте незабутнє,

Воно вже інеєм взялось!

5. І сонце, й сніг, і ожеледь, все разом.

І я не знаю , це весна чи ні?

6. Люди, як правило, бачать світ у діапазоні своїх проблем.

7. Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня, вечірню в попелі жаринку, шляхетну інохідь коня.

8. Хай буде сад, і дерево крилате,

І кіт – воркіт, і ще багато див.

Відповідь: (4,3,4,2,1,2,1,1).

4. Вправа «Мовний патруль»

Поставте іменники у кличному відмінку.

Вітер буйнесенький, доленька, ласкава смертонька, чужа мені людина, маленький сірий чоловічок, хижса орда, ціла рота, наморений солдат.

5. Поетична хвилинка

Слухання вірша у виконанні Ліни Костенко

6. Метод «Мовний конструктор»

Завдання: переписіть речення, замість крапок доберіть вставні слова із значенням, указаним у дужках.

1. Весна – це ...найкраща пора року (відтінок упевненості).
2. З цим погодяться ... всі (відтінок припущення).
3. Весна ... днем красна (вказівка на джерело вислову).
4. Скоро зацвітуть сади, але... вночі можливі заморозки (активізація уваги).
5. ... треба підготуватися, щоб вчасно захистити цвіт (зв'язок із попередньою думкою).
6. Пізня весна... дарує сухе погоже літо (джерело повідомлення).

7. Метод «Диво в решеті»

Запишіть слова у дві колонки: 1) з буквою і; 2) з буквою и.

Вдал...ну, кипар...с, арх...в, в...заві, локомот...в, пом...дор, параз...тство, фар...сеї, к...лометри, абр...кос, ж...рафи, крокод...л, комб...нат, ч...нари, маг...страль.

Ключ. З останніх букв прочитаєте закінчення вислову німецького філософа Людвіга Фейєрбаха: «Людина тільки тоді чогось досягне, коли...».

Відповідь : вірить у свої сили.

Словникова робота

Візаві – це термін, що означає: буквально той, хто знаходиться навпроти.

Фарисеї – це юдейська релігійна течія та політична партія, дослівно слово «фарисеї» означає «відокремлені».

Чинара – дерево родини платанів; східний платан.

8. Вправа «Додай блиску і об'єму»

Оберіть речення, яке б ви хотіли поширити однорідними (неоднорідними) означеннями.

1. В ... гаю над Дністром весело щебетали пташки. (густім зеленим березовім)
2. Збирають ... меди ... бджоли. (світлі, золоті; веселокрилі та прозорі)
3. Живуть у пам'яті народу його вірні дочки і сини, ті, що не вернулися з походів ... війни. (грізної, великої)

4. Люблю я бистрину життя ... (прозору, поривну, глибоку)
5. Назустріч їм мирно ступали ... воли, уярмлені в повози. (сірі круторогі)
6. В море впало кілька ... крапель дощу (здорових, важких)

IV. Мотивація оцінок. Підбиття підсумків уроку

Ми поглибили й узагальнили знання про однорідні члени речення, звертання, вставні слова. Ми працювали в команді, підтримуючи один одного. Разом з тим ми у свої знання вклали ще одну цеглинку, яка дасть нам підпорку під час написання контрольної роботи.

Вправа «Мікрофон»

- Чи досягли ми поставленої на початку уроку мети?
- Що нового дізналися на уроці?
- Що вам на уроці найбільше сподобалось?

V. Домашнє завдання.

«Вибери сам»:

1. Скласти 8 речень (по два з однорідними членами речення, узагальнювальними словами, звертаннями, вставними словами).
2. Виконати вправу № 382 на ст.173.

Список використаних джерел:

1. Авраменко О. 100 експрес-уроків української. #книголав, 2019.
2. Костенко Л.В. Триста поезій. А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2019. 416 с.

АНАСТАСІЯ ХОРОШОК,

*учитель англійської мови Вересоцького ліцею
Куликівської селищної ради Чернігівської області*

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

Основною метою вивчення іноземної мови є забезпечення підготовки школярів до спілкування у ситуаціях реальної комунікації. Серед ключових компетентностей,

зафіксованих у концепції Нової української школи, визначено вміння учня спілкуватися іноземними мовами.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти також роблять акцент на підготовці школярів до спілкування з іноземцями у різних сферах суспільного життя. Іншомовне спілкування базується на засадах монологічного та діалогічного мовлення, що є підґрунтям для формування комунікативної компетентності. Діалогічне мовлення є одним із видів комунікативної діяльності, яке відноситься до усної взаємодії комунікантів. Саме тому формування компетентності в діалогічному мовленні старшокласників набуває особливого значення.

Дослідженням даного питання займалися як такі науковці, як О.Б. Бігич, Л.В. Гайдукова, І.О. Зимня, Т.І. Коробейнікова, С.Ю. Ніколаєва, С.В. Роман, Л.А. Сажко, Н.К. Скляренко, В.В. Черниш, Kathi Bailey, Rebecca Hughes, William Littlewood, Jack C. Richards, Sandra J. Savignon, та інші.

Компетентність визначають як якість особистості, її надбання, яке базується на отриманих знаннях, досвіді чи, навіть, моральних переконаннях і проявляється в критичний момент завдяки вмінню пов'язувати ситуацію та знання, у прийнятті доцільних рішень проблеми [3, с.133].

М.С. Головань порівнює термін компетентності зі знаннями, уміннями та навичками і зазначає, що компетентність – це інтегрований результат освіти, що дозволяє вирішувати різноманітні задачі певного класу, що відрізняється від функціональної грамотності; є усвідомленою, осмисленою, адже передбачає етап визначення мети, на відміну від навички; у порівнянні з умінням є здатною до перенесення, пов'язана з предметами впливу, удосконалюється шляхом інтеграції з іншими знаннями, уміннями, навичками, а не шляхом автоматизації та перетворення на навичку; зростає через усвідомлення загальної основи діяльності; існує у формі реальної або ж мисленнєвої діяльності, а не інформації про неї, на відміну від знання. Що важливо, компетентність має практико-орієнтовану спрямованість та співвідноситься з ціннісними і смисловими характеристиками особи [1, с.11].

Формування компетентності в діалогічному мовленні учнів старшої школи здійснюється у взаємозв'язку з когнітивною, емоційно-розвивальною та виховною цілями. Компетентність в діалогічному мовленні, базуючись на лінгвістичній та соціокультурній компетентностях, передбачає набуття учнями мовних і соціокультурних знань, а також оволодіння мовленнєвими навичками діалогічного мовлення й уміннями їх застосування в процесі міжособистісного та міжкультурного спілкування англійською мовою.

Т.І. Коробейнікова розглядає зміст навчання англійського діалогічного мовлення за двома аспектами: предметним та процесуальним [2, с.71]. Предметний аспект навчання

включає сфери спілкування, ситуації, теми, тексти, комунікативні цілі та наміри, соціокультурні знання, мовний матеріал. Процесуальний аспект передбачає мовленнєві навички застосування мовного матеріалу; мовленнєві вміння діалогічного мовлення та аудіювання. Крім того, до процесуального аспекту відносяться загальнонавчальні навички й уміння, зокрема самостійної роботи з технічними засобами навчання іноземних мов.

Існує багато підходів до навчання діалогічного мовлення. Найбільш поширені – це навчання «зверху вниз» та «знизу вверх». При навчанні «зверху вниз» за основу береться діалог-зразок, «знизу вверх» – репліки, з яких потім складається діалог.

Шлях «зверху вниз» є досить оптимальним для навчання типових діалогів. Серед дій учителя основними є: визначення найбільш типових ситуацій в межах теми; опрацювання методичної літератури; складання діалогів-зразків з використанням мовних кліше, які вивчаються школярами; ознайомлення учнів з новими лексичними структурами, які зустрічається в діалогах; відтворення діалогу; робота з текстом діалогу, яка спрямована на його розуміння, запам'ятовування та трансформування знайомих синонімічних моделей; видозміна мовленнєвої ситуації з метою надання автентичності висловлюванню; моделювання реплік з типових діалогів у мовленні учнів, формулювання мовної установки з урахуванням вербальних і невербальних опор. Ураховуючи те, що в старшій школі учні повинні вміти будувати висловлювання відповідно до передбачених тем ситуативного спілкування, даний підхід є доцільним.

Утім, не можна заперечувати ефективність шляху навчання «знизу вверх». Старшокласники вже володіють певним набором фонетичних, граматичних, лексичних та стилістичних навичок. Створення діалогу передбачає поєднання нових лексичних одиниць, мовних структур. Коли учні обмінюються репліками, вони вживають діалогічні єдності, залучаючи ту лексику, ті граматичні структури та мовні кліше, які передбачені програмою та обумовлені комунікативним завданням. Як результат, школярі мають більше свободи і творчості для побудови діалогу шляхом «знизу вверх», а зразки зазвичай обмежують їх. Отож під час навчання діалогічному мовленню учнів старшої школи особливу увагу слід приділяти шляху «знизу вверх», хоча й не ігнорувати спосіб «зверху вниз».

Відповідно до шляхів «знизу вверх» та «зверху вниз», етапами навчання діалогічного мовлення старшокласників є реплікування, освоєння діалогічних єдностей, створення мікродіалогів та цілісних діалогів. Має місце думка, що варто відштовхуватись у навчанні діалогічного мовлення старшокласників від мовних структур, що вивчаються.

Особливу увагу вчитель має звертати на практичну цінність діалогу. Ми не можемо навчати школярів, не звертаючи увагу на реальні життєві умови. Якщо ми ставимо перед учнями завдання розіграти розмову, яка б відобразила ситуацію, наприклад, зі сфери послуг,

ми повинні дати чіткі ролі, зрозумілі їм, вказати обставини, близькі до реальних. Якщо розмова між покупцем і продавцем, учитель в інструкції має вказати назву магазину, у якій відбувається покупка, що саме купується, за якою ціною тощо. Такий діалог пригодиться учням у майбутньому житті, він є функціональним. Якщо ж завдання полягає у розігруванні розмови двох друзів, однокласників, тематика має бути орієнтована на вікову групу дітей.

Навчання діалогічного мовлення старших школярів не може проходити без використання інтерактивних методів. Такі новітні технології навчання є ефективними для засвоєння матеріалу, оволодіння компетентностями та налагодження позитивної атмосфери в класі. Суттєво, що інтерактивне навчання відносять до дитиноцентричного, тобто в центрі навчального процесу знаходяться учні. Наведемо приклад вправи з використанням інтерактивної технології «Рольова гра» для розвитку навичок усної взаємодії та відпрацювання граматичної структури *used to + infinitive* в 11 класі, тема «Professions and hobbies».

Очікувані результати: учні демонструють вміння відтворювати діалог-розмову з другом, реактивність реплік, розуміють значення й утворення речень із конструкцією *used to*, успішно уводять її у власне мовлення, відтворюють мовленнєві зразки.

Інструкція 1. Let's revise the formation of sentences with *used to*. Tell me about your previous hobbies. What did you like to do 2 or 3 years ago? As for me, I used to learn Italian 7 years ago. I also used to read detective books but now I like life stories. What about you?

Інструкція 2. Your hobbies were very interesting and I know that now they are even more exciting. Now imagine that you are more than 30 years old and meet an old university friend. You haven't seen each other for ages. So what will you be talking about? What is interesting for you in your friend's life? Think it over. Let's make pairs. Your task is to act the dialogue out. You can use the dialogue on the screen as a model.

-Oh, Steve? Is it you? I'm very happy to see you!

- Rick? A pleasure to meet you! How are you? What's new?

*- Pretty well, thanks! I **used to** work as a shop-assistant but now I'm a manager. What about you?*

*- I'm happy for you! I **used to** work at school but now I'm an interpreter in a firm.*

*- Good news! What about sport? You **used to** be the best in our football team.*

- I don't have time for it now. How is your business going?

*- I **used to** sell cars but now I'm on a way to my own shop. Let's meet in the evening and talk about everything?*

- Great idea!

Для формування компетентності в діалогічному мовленні старших школярів доцільно також використовувати Інтернет-ресурси, зокрема такі сайти: British council, BBC learning English, Breaking news English, Canva, Learn English today, VOA learning English.

Серед критеріїв відбору були функціональність сайту, можливість його застосування на уроках учителем чи самостійно вдома дітьми, доступність для старшокласників, наявність матеріалів середнього рівня складності (Intermediate), тем, які вивчаються в старшій школі та тих, які є актуальними для підлітків, лексичну наповнюваність та, власне, значимість для розвитку діалогічного мовлення.

Пропонуємо вправу з використанням Інтернет-сайту BBC Learning English з теми «Make a decision» в 11 класі.

Очікувані результати: учні демонструють вміння висловлювати власну думку щодо побаченого, надавати пораду, користуючись відповідними фразами, створюють діалог-обговорення проблеми, добираючи необхідні мовні засоби, дотримуються граматичних та інтонаційних норм, презентують його.

Useful expressions: *You need to think positively; Cheer up!; Try looking in the job section in the newspaper; There are loads of job-finding websites you could sign up for; What about ringing some of the people you know; You could register with a recruitment agency.*

Інструкція 1: You have watched a video «So long Denise!» from BBC Learning English at work (1:34 – 3:20) [7].

Інструкція 2: Work in pairs. Answer the questions:

1. Who is leaving the company?
2. Whom does Ann give advice to?
3. What does Denise get for her leaving present?

Інструкція 3: Your task was to focus on useful expressions for giving careers advice and copy them out.

Useful expressions: *You need to think positively; Cheer up!; Try looking in the job section in the newspaper; There are loads of job-finding websites you could sign up for; What about ringing some of the people you know; You could register with a recruitment agency.*

Use these expressions from your list and respond to the sentences.

Model: I am redundant – Oh, there are loads job-finding websites you could sign up for. I once applied for Work.ua...

- ✓ My Dad is currently out of job;
- ✓ Oh, I seem to have failed the interview;
- ✓ I am very nervous before the interview;

✓ I tried looking in the job section in the newspaper, but, unfortunately, no suitable vacancy for me;

✓ I need some money, so I'm trying to find some part-time job.

Інструкція 4: Work in pairs. Imagine you are the Tip Top Trading Company employees. One of you is Denise, who has just been fired, the other is Ann who should give some advice to Denise how to find a job.

Використання Інтернет-ресурсів є ефективним для формування компетентності в діалогічному мовленні. Зміна видів діяльності заохочує до роботи, а цікаві матеріали, які забезпечують сайти, цьому сприяють. Дуже важливими також є чітко прописані інструкції, адже коли комунікант чітко усвідомлює свою роль, йому легше добирати мовні засоби.

Отже, компетентність у діалогічному мовленні передбачає вміння будувати діалог на основі засвоєних фонетичних, лексичних та граматичних норм відповідно до поставленої комунікативної мети з урахуванням когнітивного, емоційно-розвивального, виховного та соціокультурного аспектів з можливим його подальшим використанням у реальному житті. Велике значення має практична цінність діалогів та врахування сучасних вимог освітнього процесу, залучення новітніх методів та засобів навчання, серед яких інтерактивні технології й Інтернет-ресурси.

Список використаних джерел:

1. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України*, 2008. № 3. С. 23-30.

2. Коробейнікова Т.І. Зміст формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні майбутніх учителів. *Теоретичні питання культури, освіти та виховання*, 2014. Випуск 49. С.70-74.

3. Лейко С.В. Поняття «компетенція» та «компетентність»: теоретичний аналіз. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 2013. Випуск 4. С.128-135.

4. Прокопишина К. Н. Рольова гра як метод розвитку в учнів навичок англомовної комунікації. *Таврійський вісник освіти*, 2013. № 1. С. 199-204.

5. Складенко Н.К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок та вмінь. *Іноземні мови*, 1999. № 3. С. 3–7.

6. Черниш В.В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні. *Іноземні мови*, 2011. № 3. С. 15–22.

7. BBC learning English / English at work / So long Denise. URL: <http://www.bbc.co.uk/learningenglish/english/features/english-at-work/52-language-giving-careers-advice>

ТЕТЯНА ШЕВЧУН,

*заступник директора з навчально-виховної роботи
Ніжинської гімназії № 5*

ВИМОГА ЧАСУ – ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ СТІЙКОЇ МОТИВАЦІЇ ВЕСТИ ЗДОРОВИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ

Звичайно, період пандемії змусив усіх нас по-іншому подивитися на людські цінності. У статті 3 Конституції України серед найвищих соціальних цінностей визначаються «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека». Але щоб зберегти найвищу цінність – життя, треба дбати про здоров'я.

Питання здоров'я нині на часі. Як зазначив заступник генерального директора Центру громадського здоров'я Владислав Збанацький на Всеукраїнському форумі «Україна 30. Здорова Україна» в межах сесії «Презентація ініціативи «Нова Українська Школа – простір Здоров'я», «в Україні є 4,2 млн. дітей віком від 6 до 17 років, які щодня приблизно по 6 годин на день і протягом 12 критичних років свого соціального, психічного, фізичного та інтелектуального розвитку проводять у закладах освіти. Тому школи відіграють важливу роль у підтримці, зміцненні здоров'я і профілактиці захворювань у дітей та підлітків. У школах мають закладатися основи здорового способу життя, формуватися здорові поведінкові звички, створюватися безпечні освітні умови та надаватися відповідні потребам ефективні медичні послуги».

На жаль, за соціальними моніторингами ми маємо лише 20 відсотків здорових дітей по закінченню початкової школи й лише 5-7 відсотків – середньої ланки. Звичайно, тут можна перерахувати безліч причин такої трагічної ситуації, але треба визнати, що невміння зберігати й зміцнювати здоров'я є проблемою шкільної освіти.

Якими ж законами й підзаконними актами регулюється це питання в закладах освіти?

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту».
2. Закон України «Про освіту».
3. Закон України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення».
4. Закон України «Про охорону дитинства».
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення медичного обслуговування учнів закладів загальної середньої освіти» від 20 січня 2021 р. № 31.

б. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України № 2205 від 25.09.2020 р., зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 10.11.2020 за № 1111/35394.

Реалізація мети освіти «ґрунтується на ціннісних орієнтирах, серед яких є розвиток міцного здоров'я та добробуту, яких можливо досягти шляхом формування здорового способу життя і створення умов для гармонійного фізичного та психоемоційного розвитку». Це цілком правомірно, оскільки здоров'я людини є найбільшою цінністю. Педагоги повинні щодня впроваджувати здоров'язбережувальні технології в освітній процес, виховувати рівень культури здоров'я. Дуже правильно, що у вимогах до обов'язкових результатів навчання та компетентностей здобувачів освіти визначено й таку освітню галузь, як соціальну і здоров'язбережувальну, метою останньої є «застосування моделі здорової та безпечної поведінки, збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, добробуту та сталого розвитку».

Так, у додатку 8 до Державного стандарту початкової загальної освіти сформульовані такі вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти з соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі:

- турбота про особисте здоров'я і безпеку, реагування на діяльність, яка становить загрозу для власного життя, здоров'я, добробуту та інших осіб;
- визначення альтернатив, прогнозування наслідків, ухвалення рішень з користю для здоров'я, добробуту, власної безпеки та безпеки інших осіб;
- аргументований вибір на користь здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків та ризиків;
- підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки та добробуту.

У Типових навчальних планах теж є інтегровані курси про здоров'я, зокрема «Здоров'я, безпека та добробут».

Та все ж, на нашу думку, виховувати повноцінну здорову молодь, формувати в неї високий рівень культури здоров'я треба на всіх уроках та позакласних заходах.

Наша гімназія № 5 вже давно працює над питанням формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді. Так за останні 2-3 роки були проведені такі заходи:

- педагогічні ради: «Про формування здоров'язбережувальних компетенцій у навчально-виховному процесі», «Екологічна грамотність і здорове життя», «Екологічне виховання на уроках і в позаурочний час»;
- психолого-педагогічні семінари: «Екологічні аспекти формування особистості», «Кроки духовного самовиховання школяра на основі екологічної освіти»;

– методичні практикуми для вчителів «Освітні технології – екологічний аспект», «Крок за кроком до здоров'я»;

– психолого-педагогічні практикуми: «Здоров'язбережувальні атмосфера в класі – основа формування умінь і навичок, спрямованих на збереження психологічного здоров'я учнів», «Гуманізація навчання через призму екологічного виховання»;

– виховні години: «За здоровий спосіб життя», «Вода – основа буття», «Здоров'я – найцінніший скарб», «Буду я природі другом», «Бережи, люби і знай», «Природа й ми», «Я і моє здоров'я», «Твій вільний час і твоє здоров'я»;

– тренінги: «Коло безпеки», «Міфи й факти про СНІД», «Стежинами толерантності»;

– захист проєктів: «Живі фільтри», «Традиції збереження здоров'я в сім'ї».

Учителі впроваджують на уроках музичну терапію, казкотерапію, ігротерапію, ароматерапію.

Усі наші заходи спрямовані на ефективність, системність та послідовність у формуванні в учнів навичок здорового способу життя, оскільки вимога часу – не проста інформованість учнів про здоров'я, а формування в них стійкої мотивації вести здоровий спосіб життя.

СВІТЛАНА ЯРОШЕНКО,

психолог Ніжинської гімназії № 5

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ

У статуті Всесвітньої Організації здоров'я сказано, що «здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб або фізичних вад».

Ми не відкриємо Америку, коли скажемо, що третина дітей, що вперше приходять до освітнього закладу, мають проблеми зі здоров'ям. Покидаючи стіни школи, лише один із десяти випускників не має відхилень у своєму здоров'ї.

Здоров'я дитини, її соціально-психологічна адаптація, нормальне зростання і розвиток багато в чому визначаються середовищем, у якому вона живе. Для дитини 6 – 17 років таким середовищем є школа. Оскільки тут дитина проводить більшість свого часу.

Видатний педагог, мислитель і лікар Януш Корчак стверджував: «Здоров'я – це головне життєве благо». Ми бажаємо одне одному міцного здоров'я, тому що це основа щасливого і повноцінного життя, психологічний комфорт і соціальне благополуччя. Здоров'я є найважливішою передумовою до пізнання навколишнього світу, до самоствердження

людини, воно забезпечує нам довге й активне життя, сприяє виконанню наших планів, подоланню життєвих труднощів.

Сьогодні можна з упевненістю стверджувати, що саме вчитель у змозі зробити для здоров'я учня більше, ніж лікар. Це не означає, що педагог повинен виконувати обов'язки медичного працівника. Просто вчитель має працювати так, щоб навчання в школі не завдавало шкоди здоров'ю учнів. І чим вище рівень грамотності педагога в питаннях збереження і зміцнення здоров'я, тим більш ефективний педагогічний вплив на учнів.

Саме теоретичним і практичним аспектам використання сучасних здоров'язбережувальних технологій в Ніжинській гімназії №5 шкільним психологом була розроблена серія тренінгових занять для педагогічних працівників.

Серія складається з 4-х занять, що розкривають саме поняття здоров'язбережувальних компетентностей, профілактики шкідливих звичок, цінності здоров'я, психоемоційного настрою. Тривалість кожного заняття коливається від 45-60 хв. Проводяться заняття раз на тиждень, тому проведення вправ організаційного етапу (знайомство, правила групи) покладається на тренера і самих учасників, їх згуртованості, часових обмежень.

ТРЕНІНГОВІ ЗАНЯТТЯ

Тема: «Теоретична модель формування здоров'язбережувальної компетентності педагогічних працівників»

Вступне слово тренера. 11 років дитина перебуває в школі, де відбувається її інтенсивний ріст і розвиток, формуються основи здоров'я на все життя, саме у цей період організм дитини чутливий до чинників навколишнього середовища. Тому особливої актуальності набуває створення безпечного здоров'язбережувального середовища. Обов'язкова умова для цього – кожен вчитель повинен бути знайомий з основними правилами, критеріями, принципами створення такого середовища.

Мета: самопізнання учасників тренінгу з теми.

Обладнання: кольоровий папір, фломастери, стікери, плакати зі схемами інформаційний плакат, цукерки, ватман.

Учасники: педагоги

Структура заняття. Заняття складається з трьох частин :

1. Організаційний етап (повідомлення мети та завдань тренінгу, ознайомлення учасників з правилами роботи, вправа на знайомство, гра - розминка, яка активізує учасників на плідну співпрацю, створює доброзичливу, довірливу атмосферу, підвищує згуртованість групи).

2. Основний етап (вправи відповідно до мети та завдань тренінгу).

3. Заключний етап (рефлексія: в кінці заняття потрібно залишати час, щоб учасники змогли виявити свої почуття, думки, поділитися враженнями та обговорити результати роботи, з'ясувати, чи реалізували вони свої очікування та заключна вправа).

Знайомство-привітання. «Мій настрій»

Кожен учасник називає своє ім'я і(та) те з яким явищем природи він може порівняти свій внутрішній стан, настрій.

Вправа-очікування «Кишені»

Учасники заповнюють три кишені, які мають назви: очікування від себе, очікування від групи, очікування від тренінгу.

Учасники висловлюються про свої почуття, мотивацію, очікування від тренінгу.

Вправа «Прийняття правил групи»

Наші правила.

1. Правило конфіденційності.
2. Активність всіх членів групи.
3. Спілкування за принципом «тут і тепер».
4. Щирість спілкування.
5. Я-висловлювання.
6. Проявлення емпатії, співчутливості та підтримки до членів групи.
7. Правило рівності, тобто спілкування по імені.

Учасники можуть доповнити список правил, внести зміни або прийняти в даному вигляді.

II етап. Основний етап.

Вправа «Асоціації»

Мета: визначити особисте ставлення вчителів до проблеми.

Хід гри: Учасникам гри дають завдання: «Назвіть 1-2 поняття, які спадають вам на думку, коли чуєте слово «здоров'язбережувальна компетентність». Усі названі асоціації записують на ватмані і обговорюють. Слід звернути увагу вчителів на те, що асоціації в усіх різні і найчастіше вони відображають особисте ставлення людини до проблеми, яка її хвилює. З'ясовують причини виникнення асоціацій.

Інформаційне повідомлення «Здоров'язбережувальна компетентність» (15хв)

Розглядаючи зміст здоров'язберігаючої компетентності, варто зазначити, що дана компетентність включає в себе здатність:

- Формувати у педагогів мотивацію здорового способу життя і цінності здоров'я, довголіття, творчої самореалізації у трудовій діяльності, сімейному житті й соціальної активності;

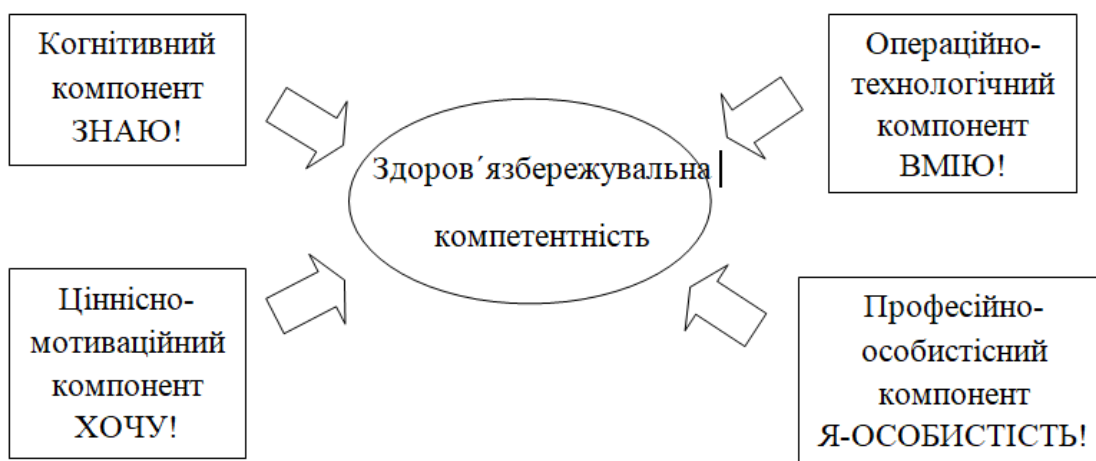
- Регулювати функціональний стан (способами, що не шкодять здоров'ю) з метою підтримки оптимальної працездатності;
- Визначати та застосовувати індивідуально раціональні для людини прийоми професійної діяльності;
- Будувати індивідуальну здоров'язберігаючу траєкторію професійної діяльності;
- Забезпечувати еколого-педагогічну безпеку педагогічного середовища, включаючи регуляцію міжособистісних стосунків, дотримання санітарно-гігієнічних вимог тощо.

Педагог, який працює на засадах здорового способу життя вирізняється індивідуальними здібностями та якостями, які визначають його можливості та вміння самостійно шукати, збирати, аналізувати, представляти, передавати інформацію про здоров'я, здоровий спосіб життя; моделювати та проектувати об'єкти та процеси, в тому числі – власну індивідуальну діяльність; здійснювати превентивну діяльність, приймати правильні рішення, творчо та ефективно вирішувати задачі, які стоять перед ним у роботі; запроваджувати у своїй щоденній роботі здоров'язбережувальні технології.

Здоров'язбережувальну компетентність педагога потрібно розглядати як інтегральну якість особи, що проявляється в загальній здатності і готовності до здоров'язбережувальної діяльності в освітньому середовищі, засновану на синергії знань, умінь і досвіду.

Для побудови теоретичної моделі формування здоров'язбережувальної компетентності вчителів необхідно виявити її структурні компоненти.

Формула компетентності.

Компетентний спеціаліст, компетентна людина — це дуже гідна перспектива. Запропоновано формулу компетентності.

Компетентність = мобільність знань + гнучкість методу + критичність мислення.

По-перше, знання, але не просто інформація, а швидко змінювана, динамічна, різноманітна, яку треба вміти знайти, відсіяти від непотрібної, перевести у досвід власної діяльності.

По-друге, уміння використовувати це знання у конкретній ситуації; розуміння, яким чином можна добути це знання, для якого знання який метод потрібний.

По-третє, адекватне оцінювання — себе, світу, свого місця в світі, конкретного, знання, необхідності чи зайвості його для своєї діяльності, а також методу його здобування чи використання.

Вправа-руханка «Скульптор - глина».

Ведучий уявляє якусь скульптуру й намагається її зліпити з додаткового «матеріалу» — усіх учасників групи. Потім кожен учасник відгадує, чому його «виліпили» саме в такій позі, з таким виразом обличчя. А насамкінець усі гравці придумують назву скульптурі. У другому варіанті гравці можуть «ліпити» скульптуру самостійно, без «майстра». Зверніть увагу на те, наскільки співпадуть наміри, відчуття учасників.

Робота в групах. Шляхи формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів.

Учасники діляться на групи, і кожна група обговорює і пропонує свій шлях формування здоров'язбережувальних компетентностей учнів.

Вправа «Рюкзак, м'ясорубка, кошик»

Повернімося до наших очікувань. Я пропоную аркушки із записами ваших очікувань покласти в рюкзак, якщо ви взяли на цьому тренінгу для себе щось нове, у м'ясорубку – якщо вам потрібно щось обміркувати, і - викинути в кошик, якщо вважаєте, що нічого корисного ви не отримали.

Підсумок «Най, най...»

Усі займають свої місця й обговорюють заняття.

— Подумайте, які відчуття у вас зараз?

— Як змінився настрій?

— Які загальні враження?

Далі визначте та відзначте різні категорії учасників. Хто найбільш активний, відвертий, толерантний, винахідливий, щирий, швидкий, добрий, позитивний?..

Назвати й обдарувати потрібно всіх. Використайте приготовані заздалегідь призи (наклеєні під стільцями скотчем однакові цукерки, шоколадки) або ж роздавайте по черзі.

Тренінгове заняття «Здоров'я – найбільше багатство»

Мета: розширення і поглиблення уявлення учасників про важливість здоров'я, формування активного розуміння поняття здорового способу життя, попередження виникнення шкідливих звичок.

Обладнання: кольоровий папір, фломастери, стікери круглої форми, стікери у вигляді хмаринок, плакат із зображенням сонця, інформаційний плакат, скринька, картки з назвами квітів, бланки анкети.

1. Вправа «Знайомство»

Учасники по черзі називають свої імена та розповідають якийсь позитивний факт про себе, розпочинаючи зі слів «Не хочу хвалитися, але я...»

2. Обговорення правил групової роботи

Тренер повідомляє учасникам основні правила групової роботи:

- Брати активну участь.
- Дотримуватися регламенту.
- Слухати уважно, не перебивати.
- Не критикувати.
- Висловлювати тільки власну точку зору.
- Бути толерантним.

Учасники обговорюють правила та, за потреби, додають свої.

3. Вправа «Очікування»

Учасники отримують невеликі стікери круглої форми («золоті піщинки»), на яких необхідно написати, чого саме вони чекають від тренінгу. Потім кожен по черзі презентує свої записи, після чого прикріплює стікер на плакаті із зображенням пісочного годинника (у верхній частині годинника).

II. Основна частина

1. Вправа-розминка «Пересадки»

Для того, щоб створити атмосферу доброзичливості, активізувати учасників та підготувати їх до подальшої роботи, тренер пропонує учасникам, у яких, наприклад, є рідна сестра, помінятися місцями. Якщо у групі такі люди є, то вони міняються місцями. Далі тренер продовжує: «Встаньте і поміняйтеся місцями всі ті, ...»

- у кого є рідний брат;
- у кого гарний настрій;
- у кого у вухах сережки;
- у кого карі очі;
- у кого оптимістичний характер;
- у кого поетичний талант;
- у кого день народження у березні;
- хто сьогодні робив ранкову зарядку;
- у кого є бажання працювати й надалі;

- хто любить співати.

Під час вправи учасники рухаються по класу, розміщуючись у новому порядку.

2. Вправа «Сонце»

Учасники працюють у групах, об'єднатися в які можна за допомогою гри «Квітник». Для цього учасники тренінгу по черзі витягують із заздалегідь підготованої скриньки картки з написами «Ромашка», «Волошка», «Тюльпан», після чого тренер пропонує об'єднатися у групи згідно витягнутих карток. Потім учасники отримують завдання визначити, що допомагає людині бути здоровою, з чого складається здоров'я, без чого не можна уявити собі здорової людини. Відповіді записують на смужках паперу жовтого кольору, після чого учасники тренінгу прикріплюють їх до плакату із символічним зображенням сонця.

3. Мозковий штурм «Що таке здоров'я?»

Учасники продовжують працювати в групах. Протягом 2—3 хвилин вони повинні дати визначення поняттю «здоров'я». Відповіді записують на окремих аркушах паперу, потім вивішують на дошці та обговорюють результати.

4. Інформаційне повідомлення

Згідно з визначенням ВООЗ, здоров'я – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних недоліків.

Історія розвитку знань про здоров'я нараховує понад 2000 років. Біля витоків формування світоглядної думки про збереження найбільшої цінності, якою є здоров'я людини, стоять давньогрецькі філософи (Геракліт, Демокріт, Платон, Арістотель, Гіппократ та ін.). Так, наприклад, Арістотель підкреслював, що «здоров'я людини – щастя», а Гіппократ розумів організм людини як єдине ціле, надавав великого значення питанням етики, поведінки, приділяючи увагу як організму, його природі, так і оточуючому середовищу, умовам життя, гігієнічному режиму. Сучасні науковці, працюючи над розробкою вчення про здоров'я, наводять 79 визначень здоров'я, запропонованих спеціалістами різних країн, що свідчить про багатобічність цього поняття.

Вчені стверджують: здоров'я людини на 10 % залежить від спадковості, на 5 % — від рівня розвитку медицини, на 5 % — від навколишнього середовища, інші 80 % — у руках нас самих. Отже, наше здоров'я залежить від наших звичок та зусиль.

Народна мудрість стверджує: «Здоров'я більше варте, як багатство», «Люди часто хворіють, бо берегтися не вміють», «Вартість здоров'я знає лише той, хто його втратив», «Було б здоров'я, а все інше наживемо», «Без здоров'я немає щастя».

Той, хто веде здоровий спосіб життя, зазвичай спокійніший і більш врівноважений. А хто неуважний до свого здоров'я, той часто нервує, конфліктує, хворіє, не вірить в себе. А

коли людина втрачає віру у власні сили, то перестає цінувати саму себе і навіть може заподіяти собі шкоду, наприклад, почати палити або вживати алкоголь.

5. Вправа «Що означає бути здоровим?»

Тренер прикріплює до дошки плакат «Для мене бути здоровим означає...». Учні визначають, чи згодні з кожним із тверджень, піднімаючи або опускаючи руку.

Для мене бути здоровим означає:

- Радіти спілкуванню.
- Дожити до глибокої старості.
- Часто відвідувати лікарів.
- Бути спокійним та врівноваженим.
- Мало спати.
- Вживати здорову їжу.
- Ніколи не хворіти ні на що серйозніше, ніж легка застуда.
- Мати нормальну вагу.
- Загартовуватись.
- Займатися спортом.

6. Вправа «Руйнівники здоров'я»

Учасники отримують аркуші паперу у вигляді «хмаринок», на яких потрібно написати фактори, які шкодять здоров'ю. Потім «хмаринки» прикріплюються на наявний плакат із зображенням сонця (див. вправу 2). Після цього учні діляться враженнями, емоціями, висновками, які вони зробили для себе.

7. Вправа «Допомога другу»

Учасникам пропонується завдання: допомогти другу, який має шкідливі звички:

- порадою;
- прикладом;
- розповіддю
- аргументами

Після виконання завдання необхідно обговорити його результати.

8. Вправа-анкетування «Рівень твого фізичного розвитку»

Учні отримують бланки та дають відповіді на наступні запитання:

Запитання	Так	Ні
Чи дотримуєшся ти режиму дня?		
Чи робиш ранкову гімнастику?		
Чи любиш ходити пішки, а не їздити громадським транспортом?		
Чи відвідуєш спортивну секцію або гурток?		
Чи займаєшся фізичною працею?		
Чи вживаєш щодня фрукти та овочі?		
Чи маєш ти здоровий сон?		

III. Заключна частина

1. Вправа «Повернення до очікувань»

Тренер нагадує про «золоті піщинки» із очікуваннями від тренінгу, які учасники наклеїли на верхню частину плакату із зображенням пісочного годинника на початку заняття. Якщо очікування справдилися, то ці «піщинки» мають впасти в нижню частину годинника, якщо ні – залишаються у верхній частині. Учасники обдумують свою відповідь, а тоді по черзі виходять до плакату з годинником, знімають стікери, дають свою відповідь і прикріплюють «піщинки» у верхній чи нижній частині пісочного годинника.

2. Завершення. Вправа-розминка «Побажання»

Учасники сідають у коло, після чого тренер пропонує послідовно один за одним, по черзі обмінятися побажаннями. Наприклад, один учасник каже, звертаючись до іншого: «Я бажаю тобі, щоб всі твої мрії збулися» тощо.

3. Підсумок заняття: «Бережіть здоров'я, зміцнюйте і примножуйте його. Пам'ятайте, що здоров'я – ваше найбільше багатство, і лише від вас залежить, чи зумієте ви зберегти його на довгі роки».

Тренінг для педагогів

«Збереження та зміцнення психологічного здоров'я педагога»

Вступне слово. Для кожного з нас найважливішим в житті є здоров'я. Його збереження – наша з вами робота. В діяльності педагогічних працівників багато різноманітних факторів, які можуть призвести до стресу, тривожності, синдрому вигорання. Доведено, що психічне здоров'я може серйозно вплинути на фізичний стан нашого організму і призвести до тяжких хвороб. Тож, дуже важливо попередити негативні емоційні стани, зберегти психоенергетичний баланс і навчитися регулювати свої емоції і поведінку. На тренінгу ми навчимося прийомам, які допоможуть зберегти ваше здоров'я.

Мета: зберегти психічне здоров'я педагогічних працівників в сучасних умовах.

Учасники: вчителі.

Структура заняття. Заняття складається з трьох частин :

1. *Організаційний етап* (повідомлення мети та завдань тренінгу, ознайомлення учасників з правилами роботи, вправа на знайомство, гра-розминка, яка активізує учасників на плідну співпрацю, створює доброзичливу, довірливу атмосферу, підвищує згуртованість групи).

2. *Основний етап* (вправи відповідно до мети та завдань тренінгу).

3. *Заключний етап* (рефлексія: в кінці заняття потрібно залишати час, щоб учасники змогли виявити свої почуття, думки, поділитися враженнями та обговорити результати роботи, з'ясувати, чи реалізували вони свої очікування та заключна вправа).

Вправа на знайомство «Мій би... про мене сказав би...»

Тренер просить учасників тренінгу по черзі продовжити фразу: «Мій би... про мене сказав би...». Тренер починає першим і так по колу.

Правила роботи в групі

Орієнтовані правила роботи в групі пропонує психолог:

- спілкуватися за принципом «тут і тепер»;
- конфіденційність;
- говорити від власного імені;
- активність;
- оцінювати факти, а не людину;
- щирість та чесність, відповідальність за свої слова та вчинки.

Очікування від тренінгу

Тренер пропонує учасникам сформулювати власні очікування від тренінгу, починаючи словами: «Від заняття я очікую...», а потім записати їх на різнокольорових папірцях у вигляді квітів і розмістити у нижній частині плаката. Якщо очікування справдяться, то можна буде зробити в кінці заняття «букет».

Вправа «Портфель настрою»

Матеріали: кольорові картки (по кілька штук одного кольору)

Інструкція: щоб почати плідну роботу, подивимося який настрій і самопочуття у Вас переважає. Для цього вам потрібно вибрати картку того кольору, який більше подобається в цей момент.

Інструкція: У мене в руках малюнок портфеля. Нам необхідно заповнити його, Вашим настроєм. Я пропоную вибрати той колір, який відповідає Вашому самопочуттю на даний момент і прикріпити його на малюнок.

Вправа «Нісенітниця»

Кожен учасник отримує аркуш паперу і записує на ньому відповідь на запитання психолога. Після цього загинає аркуш так, щоб його відповіді не було видно, і передає сусіду, який сидить праворуч. Той письмово відповідає на наступне запитання ведучого, знову загинає аркуш і передає далі. Коли запитання закінчуються, кожен учасник розгортає аркуш, що опинився у нього в руках, і вголос, як один текст, читає записані на ньому відповіді.

Запитання:

- Хто?
- Де?
- З ким?
- Чим займалися?
- Як це відбувалося?
- Що запам'яталось?
- І що вийшло?

Вправа «Малюємо разом»

Мета: Ця вправа дає можливість брати участь всій групі. Вона допомагає досліджувати рольові взаємини в групі і вплив членів групи на індивідуальний досвід. Ближче познайомитися з цінностями інших культур; згуртування групи.

Додаткові матеріали (ресурси): Папір, кольорові ручки або олівці.

Опис: Усі члени групи сідають у коло в середині кімнати. Перед кожним лежить аркуш паперу і кольорові ручки або олівці. Починайте малювати власний портрет. За сигналом керівника групи передайте свій лист учаснику, що сидить від вас зліва, і отримаєте розпочатий малюнок від учасника, що сидить праворуч. Працюйте над цим малюнком, змінюйте і додавайте до нього, що хочете. За сигналом передайте цей малюнок ліворуч і отримаєте малюнок справа. Продовжуйте так до тих пір, поки до вас не повернеться той малюнок, який ви почали. Усвідомте почуття, що виникають у вас при вигляді того, що інші зобразили на вашому аркуші. Змінюйте в малюнку все, що хочете. На закінчення обговоріть свої враження з групою.

Вправа для емоційного «розігріву» «Руханка»

Учасникам пропонується виконувати за тренером рухи, які він показує.

Тренер кажу учаснику, котрий сидить праворуч чи ліворуч від нього :

- Спитай у мене : «Де ти був? Що купив?»
- Де ти був?
- У магазині.
- Що купив?

- Віяло (тренер лівою рукою «дмухає на себе. І так по колу, одне в одного запитують це та повторюють рух»).

- Де ти був?
- У магазині.
- Що купив?
- Велосипед.

Вправа «Чарівний глечик»

Інструкція. Колеги! Пропоную вам дістати по одному папірцю з чарівного глечика (вази, мішечка), який підкаже, що на вас чекає сьогодні або що вам потрібно зробити найближчим часом. Ці побажання чарівно впливають на настрій, підбадьорюють, надають впевненості. *(побажання можна змінювати на розсуд тренера)*

- Тобі сьогодні особливо пощастить!
- Життя готує тобі приємний сюрприз!
- Усе складається для тебе найкращим чином!
- Сьогодні твій день, щастя тобі!
- Сьогодні Фортуна з тобою разом!
- Пам'ятай: ти народилася, щоб бути щасливою!
- Сьогодні очікуй прибутку!
- Люби себе такою, якою ти є, — неповторною!
- Потурбуйся про здоров'я свого тіла!
- Зроби собі подарунок, ти на нього заслуговуєш!
- Вищі сили оберігають тебе!
- У тебе є все, щоб насолоджуватися життям!
- Усе, що потрібно тобі, легко приходить до тебе!
- Усі твої бажання та мрії реалізуються, повір у це!
- Сьогодні з тобою спокій і радість!
- Сьогодні щасливий день
- Притягуй до себе все те, що судилося – Любов, Удачу, Здоров'я і Добро!
- Хай завжди, скрізь і всюди тобі від душі посміхаються люди!
- Нехай у тебе в душі завжди панує весна!
- Хай буде море радості з тобою завжди!
- Добрих посмішок, ласкавих слів, щастя, удачі, букети квітів!
- Хай сонце з любов'ю дивиться на тебе, а щастя і радість живуть у тебе!
- Хай будуть друзі, що з тобою завжди, неважливо то радість або біда!

- Хай душа завжди сповнене добротою, тіло — здоров'ям, серце — любов'ю!

Вправа «Відверто кажучи»

Матеріали: картки з незакінченими фразами.

Інструкція. Вам потрібно витягнути будь-яку картку з незакінченою пропозицією і спробувати закінчити фразу відверто і чесно (Додаток 2).

Рефлексія.

- Чи важко вам було відповідати?
- Чи було для вас щось нове?
- Чи вважаєте ви корисним вправу?
- Чи відкрили ви щось нове для себе?
- Як ви себе зараз відчуваєте?
- Які у вас зараз відчуття?

Очікуваний результат: вправа допомагає усвідомити проблеми педагога, вербалізувати їх, згуртувати групу педагогів, зрозуміти, що проблеми у всіх педагогів схожі.

Вправа «Вибір».

Ви заходите в магазин і купуєте булочку з повидлом. Але коли Ви приходите додому і надкушує його, то виявляєте, що відсутній один істотний інгредієнт - повидло всередині. Ваша реакція на цю дрібну невдачу?

1. Чи відносите бракований пончик назад в булочну і вимагаєте натомість новий.
2. Говорите собі: «Буває» - і з'їдаєте порожній пончик.
3. З'їдаєте щось інше.
4. Намазуєте маслом або варенням, щоб було смачніше.

Коментар ведучого: «Якщо ви вибрали перший варіант, то ви - людина, що не піддається паніці, яка знає, що до ваших порад частіше прислухаються. Ви оцінюєте себе як розважливу, організовану особистість. Як правило, люди, які вибирають перший варіант відповіді, не рвуться в лідери, але, якщо їх вибирають на командну посаду, намагаються виправдати довіру. Іноді ви ставитеся до колег з деяким почуттям переваги - вже ви не дозволите застати себе зненацька.

2. Якщо ви вибрали другий варіант, то ви - м'яка, терпима і гнучка людина. З вами легко ладити і колеги завжди можуть знайти у вас розраду і підтримку. Ви не любите шуму і суєти, готові поступитися головною роллю і надати підтримку лідеру. Ви завжди опиняєтеся в потрібний час в потрібному місці. Іноді ви здаєтеся нерішучою, але ви здатні відстоювати переконання, в яких твердо впевнені.

3. Якщо ви вибрали третій варіант, то ви вмiєте швидко приймати рішення і швидко (хоча і не завжди правильно) діяти. Ви авторитарна людина, готові прийняти на себе головну

роль в будь-якій справі. У підготовці та проведенні серйозних заходів можливі конфлікти, так як в стосунках з колегами ви можете бути наполегливими і різкими, вимагаєте чіткості і відповідальності.

4. Якщо ви вибрали четвертий варіант, то ви людина, здатна до нестандартного мислення, новаторських ідей. До колег ви ставитеся як до партнерів по грі і можете образитися, якщо вони грають не за вашими правилами. Ви завжди готові запропонувати кілька оригінальних ідей для вирішення тієї чи іншої проблеми.

Вправа «Калоші щастя»

Матеріали: «калоші щастя» (ігровий елемент, звичайні гумові калоші, бажано великого розміру з веселим дизайном), картки з ситуаціями (Додаток 3).

Інструкція. Я хочу запропонувати вам пограти в гру, яка називається «Калоші щастя». У Андерсена є казка з такою назвою. У цій казці феї подарували на день народження калоші щастя, які вона вирішила віддати людям, щоб ті стали щасливішими. Людина, яка одягала ці калоші, ставала найщасливішою людиною. Калоші виконували всі її бажання, вона могла перенестися в будь-який час або епоху. Отже, я пропоную вам взути ці калоші і стати щасливою людиною. Я також буду зачитувати вам різні ситуації, а ваше завдання - надівши ці калоші, знайти в ситуації, запропонованої вам, позитивні сторони. Іншими словами, подивіться на ситуацію очима щасливої людини-оптиміста. Учасники гри, надівши «калоші щастя», відповідають на запроповану ситуацію в позитивному настрої. Тому, хто не може дати позитивну відповідь, решта учасників гри допомагають, пропонуючи свої варіанти.

Рефлексія. Чи важко було знайти позитивні сторони в ситуаціях? Що ви зрозуміли для себе? Учасники отримують емоційну розрядку і позитивний настрій.

Вправа «Скажи мені хто твій друг»

«Безумовно, у кожного з вас в колективі є людина, яка чимось близька вам. Впродовж 5 хвилин ви повинні скласти «психологічний портрет» цієї людини. Вказувати на ознаки, особливо на зовнішні, по яких можна відразу впізнати конкретну людину, не можна. У «портреті» повинно бути не менше 10-12 рис характеру, звичок, особливостей, які характеризують саме цю людину. Той учасник, який склав «портрет», виступає зі своєю інформацією перед групою, а інші учасники намагаються вгадати, чий це портрет».

Вправа «Подарунок»

В кінці заняття пропоную вам вправу, що дозволить дарувати подарунки. Подарунки повинні бути від душі. Отже, подивіться уважно одне на одного, спробуйте вгадати, який душевний подарунок кому потрібен. а тепер по черзі подаруємо одне одному свої подарунки, не забуваючи бути доброзичливими, щирими. Наприклад:

- Катерино, я дарую тобі радість, посмішку.

- Спасибі, Тетяно, а я дарую тобі спокій, милосердя.

Заключне слово. Дякую вам за заняття, сподіваюся воно було для вас не тільки цікавим, але й корисним.

Додаток 1

Картки «Значення кольору»

Синій колір - спокій, задоволеність, вміння співпереживати, довіру, відданість.

Фіолетовий - тривожність, страх, засмучення.

Зелений - впевненість, наполегливість, впертість, потреба в самоствердженні.

Червоний - агресивність, збудження, прагнення до успіху, бажання панувати і діяти, домагаючись успіху.

Коричневий - колір спокою і стабільності, необхідність в домашньому затишку.

Жовтий - активність, веселість, прагнення до спілкування, очікування щастя.

Сірий - тривожність і негативний стан.

Чорний - захищеність, прихованість, бажання «піти в свій внутрішній світ»

Додаток 2

Картки з незакінченими пропозиціями до вправи «Відверто кажучи»

- Відверто кажучи, коли я думаю про майбутній робочий день ...
- Відверто кажучи, коли я готуюся до відкритих занять ...
- Відверто кажучи, коли я приходжу додому після роботи ...
- Відверто кажучи, коли я хвилююся ...
- Відверто кажучи, коли я приходжу на роботу ...
- Відверто кажучи, коли я розмовляю з батьками ...
- Відверто кажучи, коли до мене на заняття приходять студенти ...
- Відверто кажучи, коли до мене на заняття приходять педагоги або методисти .
- Відверто кажучи, коли я проводжу батьківські збори ...
- Відверто кажучи, коли мій робочий день ...
- Відверто кажучи, коли я проводжу своє відкрите заняття ...
- Відверто кажучи, моя робота ...
- Відверто кажучи, коли я думаю про роботу ...
- Відверто кажучи, моє здоров'я ...
- Відверто кажучи, коли я розмовляю з завідувачем ...
- Відверто кажучи, коли я бачу дитину ...
- Відверто кажучи, після робочого дня ...
- Відверто кажучи, коли настає пора відпустки ...

- Відверто кажучи, люди, з якими я працюю ...
- Відверто кажучи, коли я збираюся на роботу ...
- Відверто кажучи, неприємності на роботі ...
- Відверто кажучи, успіхи на роботі ...

Додаток 3

Картки з ситуаціями для вправи «Калоші щастя»:

Директор відчитав вас за погано виконану роботу.

- Я зроблю відповідні висновки і постараюся не допускати помилок.
 - Наступного разу постараюся виконувати свою роботу краще.
- Вам дали велику кількість дітей в клас, які ходять всім складом.
- Є можливість спробувати свої сили в роботі з великою групою.
 - Це хороша можливість освоїти нові методи роботи.

На роботі затримали зарплату.

- Можна заощадити на чомусь.
- Можна тепер сісти на дієту.

По дорозі на роботу ви зламали каблук.

- Хороший привід купити нові чоботи.

Більшість ваших учнів вихованців показали слабкі результати моніторингу.

- Хороша можливість проаналізувати, який матеріал діти недостатньо добре засвоїли.

Ви раптово захворіли.

- Хороший привід відпочити.
- Зайнятися нарешті своїм здоров'ям.

Ви потрапили під скорочення.

- Хороша можливість зайнятися чимось іншим, змінити рід професійної діяльності.
- Новий колектив, нові перспективи.

Тренінгове заняття на тему «Здоровий спосіб життя»

Мета: показати значимість здоров'я для кожного учасника і для суспільства в цілому.

Обладнання: аркуші паперу А-4, фломастери, ватман, магніти, клей, скотч, дерево, різнокольорові яблука, два кошика, таблички показники шкідливих звичок.

Вправа Знайомство

Перш ніж розпочати нашу розмову давайте ще раз нагадаємо один одному своє ім'я. Називаючи ім'я, зробіть якийсь рух. Учасник, що стоїть ліворуч, називає ім'я свого попередника, повторює його рух, називає своє ім'я і робить свій рух. І так по колу.

Правила роботи

тактовність

розсудливість

адекватність

добровільна участь

правило піднятої руки

незалежність

активність

Якщо ви хочете щось додати, будь ласка.

При зустрічі ми вітаємося, тобто бажаємо здоров'я. Давайте візьмемо один одного за руки і побажаємо здоров'я.

II. Мозковий штурм

З чим, на вашу думку, асоціюється здоров'я.

- Здоров'я, по-моєму, - результат любові людини до себе. (великий дар)

Після обговорення тренер пропонує визначення Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я: «Здоров'я – це стан повного фізичного, душевного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороби чи фізичних вад».

(Визначення повісити на дошку)

III. Вправа «Модель здоров'я»

За допомогою гри «Фруктовий сад» ведучий поєднує учасників у три групи. Для цього пропонується стати в коло і назвати дерева, що там ростуть: яблуна, черешня, груша, учасники називають по порядку дерева, а потім за їх назвою створюють групи.

Кожна з них отримує лист паперу і завдання – зобразити модель здоров'я. Кожна з груп зображує свій малюнок, куди вкладає певний зміст і показує його, пояснюючи зміст, який було втілено.

Обговорення вправи.

Групи порівнюють свої роботи та дають відповіді на запитання:

1. Які думки у вас виникли під час виконання роботи?
2. Як ви думаєте, що найважливіше для вашого здоров'я?

Після презентації вправи ведучий пропонує всім уявити собі ті шкідливі, руйнівні фактори, які є в нашому житті, що впливають на здоров'я людини.

Отже, у нас є багато ідей щодо реалізації здорового способу життя і тільки від нас самих залежить, як його зберегти.

Ведучий пропонує учасникам розказати, що вони відчували, коли створювали модель здоров'я.

Потім групам пропонується помінятися аркушами паперу з малюнками «Модель здоров'я». Зіпсувати малюнок протилежної команди. Учні легко псують чужу роботу. Але на певному етапі розуміють, що з їхнім малюнком роблять те ж саме. Після закінчення роботи розглядаються «Моделі здоров'я», що зіпсовані.

Обговорення вправи. Пропонується дати відповіді на такі питання:

- Що ви відчували, коли руйнували чужу «Модель здоров'я»?
- Що ви відчували, коли отримали свою модель зруйнованою?
- Чи можна відновити те, що вже зруйноване?

Виявляється, що зіпсувати здоров'я іншим людям значно легше. Треба навчитись берегти не тільки своє здоров'я, а й оточуючих людей. Наприклад, дим від куріння однієї людини вражає також інших людей, тому що вони стають пасивними курцями. Після обговорення, коли висловили всі бажані свою думку, ведучий пропонує результати наукових досліджень щодо вагомості впливу різноманітних факторів на здоров'я людини.

<i>Фактори, що впливають на здоров'я</i>	
Спадковість	20%
Охорона здоров'я	10%
Довкілля	20%
Спосіб життя	50%

IV. Вправа «моя тітонька із Бразилії.»

Учасники стають у коло один за одним. Ведучий промовляє слова, які супроводжуються певними рухами, а учасники повторюють за ним:

- У мене є тітонька в Бразилії
- у неї довгі вії
- у неї красиві губи
- кожного ранку вона любить плавати
- а після цього вона грає на піаніно
- вона варить дуже смачну каву
- щовечора вона любить читати книжки
- вона стрибає і кричить, що вона найкрасивіша тітонька із Бразилії.

V. Вправа. «Що таке здоровий спосіб життя?»

Ми пропонуємо вам побувати в ролі стилістів. Учасники діляться на групи: «хлопчик», «дівчинка», «чоловік», «жінка». На ватмані ви повинні виробити стиль життя для свого героя.

<i>Фактори, що впливають на здоров'я</i>
--

Спадковість	20%
Охорона здоров'я	10%
Довкілля	20%
Спосіб життя	50%

Потім дається наукове визначення: «здоровий спосіб життя – це усвідомлене, активне ставлення до власного здоров'я, акумулювання певних позитивних або нейтралізація негативних факторів, зовнішніх і внутрішніх».

- Що заважає нам вести здоровий спосіб життя?

Відповідь: шкідливі звички.

- Які існують шкідливі звички?

Відповіді фіксуються на ватмані (дошці).

Шкідливі звички

1. Переїдання
2. Алкоголь
3. Наркотики
4. Токсикоманія
5. Алкоголь
6. Надмірне захоплення комп'ютером

VI. Вправа «А ви коли-небудь ...?»

Всі учасники стають в коло, ведучий ставить питання, що починаються зі слів: «А ви коли-небудь ...». Якщо учасник на поставлене запитання може відповісти ствердно, то робить крок вперед.

Перелік запитань:

- Розводили багаття?
- Купували книгу дорожче 300 грн?
- Будували на пляжі піщані замки?
- Наряджали новорічну ялинку?
- Дресирували собаку?
- Ходили босоніж по піску?
- Ночували в наметі?
- Їли авокадо?
- Підстригали самі собі волосся?
- Віджималися більше 10 разів?
- Милувалися зірками?
- Сtribали з тарзанки?
- Відвідували тренажерний зал?

Вітали друзів з Новим роком в костюмі Діда Мороза?

Складали вірші?

Пили риб'ячий жир?

Прощали людину, яка завдала вам зло?

Їздили верхи на коні?

Займалися загартовуванням?

Дотримувалися режиму харчування?

Сажали дерева?

Клеїли шпалери?

Гуляли під дощем?

Коментарі ведучого:

Ті, хто швидко просувався до центру, активно пізнають життя, багато бачили і вміють. Якщо ви не забуваєте про безпеку життя і своє здоров'я при цьому, то вітаю вас. Ті, хто не дійшов до центру або робив це більш повільно, мають можливість все, про що вище було згадано, спробувати. Адже в житті стільки цікавого і дивного.

Ми провели з вами чудову бесіду про здоровий спосіб життя. Можливо, у когось з вас змінилася думка про фактори здорового способу життя. Я пропоную вам зібрати урожай з нашої яблуні і розмістити в кошики «Суспільство» і «Я сам» в залежності від того, що вашою впливає на здоров'я людини.

Список використаних джерел:

1. Ващенко О. Здоров'язберігаючі технології в загальноосвітніх навчальних. *Директор школи*. 2006. № 20. С. 12.
2. Страшко С. В. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ / СНІДу / за ред. С.В. Страшка: [Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів]. [2-ге видання, перероблене і доповнене]. Київ: Освіта України, 2006. 260 с.
3. Шульга Є. І. Здоровий спосіб життя як соціально-педагогічна умова становлення особистості у підлітковому віці. *Управління школою*. 2006. №29. С. 25.
4. Педагогічна професія і особистість учителя: Методичні рекомендації / Укладач Н.В.Гузій. Київ, 2000. 19 с.
5. Мороз О.Г., Сластюнін В.О., Філіпенко Н.І. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: Навчальний посібник. Київ, 1997. 168 с.
6. Ананьев Б.Г. Личность, субъект деятельности. Избр. психол. труды в 2-х т. Т.2. М.: Педагогика, 1980. С.232.

7. Свириденко С. О. Активізація пізнавальної діяльності учнів у процесі формування здорового способу життя. *Сучасні технології навчання в початковій освіті: Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (13-14 квітня 2006 р.)* / Ред. кол.: З. Сіверс, О. Кононко, Е. Белкіна та ін. Київ: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2006. С. 125-127

8. Дзятковская Е.Н. Здоровьезберегающие образовательные технологии: новые акценты. *Психология здоровья и личностного роста*. 2010. №1. URL: http://www.healthmusicpsy.ru/index.php?page=psychologiya_zdorovya&iss (29.09.2011).

9. Оржиховська В. М. Превентивна педагогіка: навчальний посібник. Черкаси: Вид. Чабаненко Ю., 2007. 284 с.

10. Тренінг Інтернет ресурси. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

**ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТА ПОДАЧІ РУКОПИСІВ СТАТЕЙ
ДО «НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ВІСНИКА
НІЖИНЬСЬКОГО ОБЛАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛІЦЕЮ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації від 17 вересня 2012 р.

До друку приймаються наукові статті, методичні розробки уроків науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів та вчителів загальноосвітніх шкіл, ліцеїв, професійно-технічних училищ тощо.

Збірник формується з таких секцій:

- гуманітарні науки;
- природничо-математичні науки;
- соціально-психологічна та виховна робота.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ:

- врахування основних елементів: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання поставленої проблеми; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі; список використаних джерел.

- **список використаних джерел** оформлюється відповідно до вимог, розроблених у 2015 році Національним стандартом України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Зразки оформлення за покликанням: <https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/pryklady-oformlennja-bibliohrafichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf>

ВИМОГИ ДО ПОДАЧІ РУКОПИСІВ СТАТЕЙ:

- матеріали подаються у форматі .doc;
- обсяг – не більше 12 сторінок формату А4;
- шрифт – Times New Roman, кегль – 14, інтервал між рядками – 1,5, поля – 20 мм;
- нумерація сторінок не виставляється.

Після назви статті (всі слова з великої літери) зазначте повністю прізвище, ім'я, по батькові, звання, посаду та місце роботи автора.

ПОДАЮЧИ МАТЕРІАЛИ ДО ДРУКУ, ВИ ДАЄТЕ ЗГОДУ НА ОБРОБКУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ ЗГІДНО ІЗ ЗАКОНОМ УКРАЇНИ «ПРО ЗАХИСТ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ».

*Додаткова інформація: гонорар за публікацію не сплачується; матеріали підлягають внутрішньому рецензуванню, яке здійснюють члени редакційної колегії та фахівці відповідної галузі; редакція залишає за собою право на редагування та відхилення статей; автор несе відповідальність за дотримання правил та норм академічної доброчесності (правильність і достовірність викладеного матеріалу, точність фактів (даних) та якість перекладу цитат з іншомовних джерел (за наявності)). Передрук опублікованих матеріалів збірника здійснюється тільки з дозволу автора та редакції. Листування з авторами ведеться на сторінках збірника.

Науково-популярне видання

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ВІСНИК
НІЖИНСЬКОГО ОБЛАСНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ЛЦЕЮ
ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

Видано в авторській редакції

Укладач: Н. Івахно

Науково-методичний збірник. 2023. Випуск 1 (23).

Верстка, макет: *Н. Івахно*

Дизайн обкладинки: *Л. Лисенко*

Підписано до друку р. Формат 60x84/8. Папір офсет.
Гарнітура Times. Ум. др. арк 10,46. Обл.-вид. арк. 4,47.
Тираж 300 прим. Зам.№

Видавець ПП Лисенко М.М.
16600, м. Ніжин Чернігівської області,
вул. Шевченка, 26 В.
Тел.: (04631) 9-09-95; (067) 4412124

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 2776 від 26.02.2007 р.